

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE

Osobnost Ludvíka Svobody očima jeho pamětníků

Josef Jaša

Historie se zaměřením na vzdělávání, HIST

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Marie Fritzová Ph.D.

2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.

V Plzni dne 30. července 2021

.....
Josef Jaša

Poděkování

Na tomto místě bych rád vyjádřil poděkování Mgr. et Mgr. Marii Fritzové Ph.D., za vedení mé kvalifikační práce, věnovaný čas, odborné rady a cenné připomínky.

Současně bych chtěl poděkovat také všem svým narátorům, kteří mi poskytli rozhovory, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Dále bych také rád poděkoval své rodině a přítelkyni, kteří jsou pro mě tou největší oporou.

Obsah:

Úvod.....	1
1 Život Ludvíka Svobody.....	3
1.1 Původ a mládí.....	3
1.2 První světová válka.....	3
1.2.1 Ve službách Rakouska-Uherska.....	4
1.2.2 Československé legie.....	5
1.3 Doba meziválečná.....	6
1.4 Druhá světová válka.....	8
1.4.1 Působení v Polsku.....	8
1.4.2 Internace v Sovětském Svazu.....	9
1.4.3 1. československý samostatný polní prapor a bitva u Sokolova.....	10
1.4.4 1. československá samostatná brigáda.....	11
1.4.5 Karpatsko-dukelská operace a osvobození Československa.....	12
1.4.6 Osudy rodiny Svobodů v Protektorátu Čechy a Morava.....	13
1.5 Situace v poválečném Československu a komunistický puč.....	14
1.6 Návrat na Vysočinu a opětovný politický vzestup.....	15
1.7 Prezidentem republiky.....	16
1.7.1 Invaze vojsk Varšavské smlouvy.....	16
1.7.2 Druhé funkční období a závěr života.....	17
2 Ludvík Svoboda v zápisech kroniky obce Rudíkov.....	18
3 Orální historie.....	19
3.1 Paměť jako prostředek orálněhistorického výzkumu.....	20
3.2 Světový rozmach orální historie.....	21
3.3 Orální historie v praxi.....	21
3.3.1 Rozhovor.....	21
3.3.2 Narátor.....	23
3.4 Etické náležitosti ve využívání metody orální historie.....	24
4 Rozhovory s pamětníky.....	25
4.1 Rozhovor s paní Zdislavou Hladkou.....	26
4.2 Rozhovor s paní Marií Jandovou.....	28
4.3 Rozhovor s panem Josefem Dubem.....	30

4.4	Rozhovor s panem Antonínem Černým.....	32
4.5	Rozhovor s panem Josefem Novákem.....	33
4.6	Rozhovor s paní Anežkou Dvořákovou.....	35
	Závěr.....	37
	Resumé.....	42
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	43
	Seznam příloh.....	I
	Přílohy.....	II

Úvod

Do české historie se zapsala řada významných osobností. Mezi ně, se bez pochyby řadí také Ludvík Svoboda. Muž pocházející ze skromných poměrů venkova, jenž se nakonec vypracoval až do nejvyšších politických sfér Československa. Jedná se o člověka mnoha tváří, jenž doslova prošel celým světem. Svobodův plánovaný život narušila 1. světová válka, během které se stal jedním z nejznámějších československých legionářů, působících v Rusku. Tato válka také mimo jiné zahájila jeho dlouholetou vojenskou kariéru, během které se propracoval až na armádního generála. Během 2. světové války byl Ludvík Svoboda jedním z hlavních iniciátorů armádního odboje na východě, což dostalo do smrtelného nebezpečí jeho celou rodinu, v té době žijící na území Protektorátu Čechy a Morava. Po válce se věhlasný generál poprvé zapojil do vysoké politiky a zastával funkci ministra národní obrany. Jednalo se však o dobu značně komplikovanou, neboť se k moci postupně dostávali komunisté. Právě v souvislosti s touto politickou stranou, je osobnost Ludvíka Svobody dodnes nejvíce spojována. Ačkoliv se původně stal jednou z obětí politických čistek režimu, dokázal se vrátit zpět do vrcholného politického dění, které bylo završeno jeho jmenováním prezidentem Československé socialistické republiky. Svobodu můžeme považovat jako jednu z ústředních osobností takzvaného pražského jara a následné invaze vojsk Varšavské smlouvy. Prezidentský úřad zastával v jednom z nejdiskutovanějších období našich dějin, které navždy ovlivnilo jeho životní odkaz.

Hlavním podmětem k této kvalifikační práci, se stala skutečnost, že pocházím z obce Rudíkov na Vysočině. Tato vesnice se nachází pouhé tři kilometry od obce Hroznatín, ve které se narodil Ludvík Svoboda. Není jistě překvapením, že s odkazem tohoto muže jsem se setkával již od svého dětství. Jedná se bezesporu o jednoho z nejvýznamnějších rodáků našeho regionu. Devět let jsem také mimo jiné chodil na základní školu v Rudíkově, jenž dodnes nese Svobodovo jméno a ctí jeho památku. V rámci praktické části práce jsem se rozhodl využít vzpomínky Svobodových pamětníků z rodného kraje, využitím metody orální historie. Díky tomu můžeme zprostředkovat obraz toho, jak si ho místní obyvatelé pamatují a jaký na něj mají názor.

První kapitola této práce se věnuje popisu života Ludvíka Svobody, který je opřen o odbornou literaturu. V jednotlivých podkapitolách je rozebrán jeho původ, vzdělání a rodinné zázemí, na které navazují jeho osudy za 1. světové války. Od služby v rakouské armádě, po dezerci a nasazení v Československé legii, za kterou mimo jiné bojoval také v krvavých

bitvách u Zborova a Bachmače. V meziválečném období založil vlastní rodinu a výrazně stoupl v armádní hierarchii. Další sub-kapitoly se věnují jeho činnosti za 2. světové války. Počínaje emigrací do Polska, až po vytvoření samostatné československé armády v exilu, jenž rodnou vlast společně s rudou armádou nakonec osvobozovala. Teoretická část se dále věnuje Svobodově úloze na vzestupu komunismu ve státě a jeho životu v režimu. Popsány jsou perzekuce, kterým čelil, stejně jako jeho politický vzestup a jmenování prezidentem republiky. Dále jsou zde také vykresleny okolnosti invaze z roku 1968 a Svobodův závěr života.

Další kapitola se věnuje zápisům z kroniky obce Rudíkov, které se týkají Ludvíka Svobody. Jak již bylo zmíněno, Svobodův rodný Hrozatín se nachází jen několik kilometrů od obce Rudíkov. Od roku 1964 byly tyto obce sloučeny pod jednu centrální zprávu a Svoboda je tak v lokální kronice popisován jako rodák. Tento pramen, který se sepisoval již od roku 1926, poskytuje unikátní dobové informace, jenž jsou mnohdy doplněny novinovými články a fotografiemi.

Třetí kapitola této práce pojednává o teoretických aspektech metody orální historie. Ústní sdělení jednotlivých narátorů, poskytuje jedinečný pohled na zkoumanou minulost. Pomocí pečlivě vedených rozhovorů, získáváme informace z doby minulé, které je třeba uchovat pro další generace. Klíčové publikace, o které se tato kapitola opírá, pochází od autorů jako Miroslav Vaněk, Pavel Mücke, nebo Jacques Le Goff. Jednotlivé rozhovory jsou zpracovány v samostatných podkapitolách a samotné zhodnocení rozhovorů, se pak nachází v závěru této práce.

Hlavním cílem této kvalifikační práce je ukázat, jak osobnost Ludvíka Svobody vnímají jeho pamětníci a jak si ho samotného pamatují. Výběr narátorů z blízkosti Svobodova rodiště, poskytuje zvláštní úhel pohledu, který je svým způsobem naprosto jedinečný. V souvislosti s touto rozporuplnou osobností vzniká řada otázek. Jak si Ludvíka Svobodu místní lidé pamatují? Jak hodnotí jeho úlohu ve válkách a událostech, jenž utvářely naši historii? Vyhodnocení jednotlivých rozhovorů bude vzájemně porovnáno mezi sebou, dále s fakty zapsanými v kronice obce Rudíkov a dostupnou odbornou literaturou.

1 Život Ludvíka Svobody

1.1 Původ a mládí

Ludvík Svoboda se narodil 25. listopadu 1895, v obci Hroznatín. Tato malá vesnice se nachází na Českomoravské vrchovině, nedaleko Třebíče. Rodina Svobodů žila v Hroznatíně po několik generací a zpravidla se věnovala zemědělství. Jednalo se o nábožensky založenou rodinu, jenž vlastnila jeden z největších gruntů ve vsi. Vzhledem k tomu, že Hroznatín se nachází v relativně členitém terénu, kde zemědělský způsob života skýtal mnoho útrap. Otcem Ludvíka byl Jan Svoboda a jeho matkou byla Františka Svobodová, rozená Chalupová. Měl také dva starší sourozence, Marii a Josefa. Již pouhý rok po Svobodově narození zasáhla celou rodinu obrovská tragédie. Jan Svoboda byl poraněn koněm a na následky tohoto zranění zemřel. Život svobodné matky v této době byl prakticky nepředstavitelný. Není tedy příliš velkým překvapením, že se Františka Svobodová, tři roky po manželově skonu znovu provdala, a to za Františka Nejedlého. Z tohoto manželství v následujících letech vzešli další tři děti. František, Františka a Anastázie. Vztahy s nevlastním otcem a sourozenci, měl dle dochovaných zdrojů Ludvík výborné. Jednalo se o pracovitěho a pokrokově smýšlejícího mladíka. Základní vzdělání získal ve škole v nedalekém Rudíkově. Poté nastoupil na Zemskou hospodářskou školu ve Velkém Meziříčí. Zde Svoboda absolvoval první stupeň bez maturity, na který navázal praxí v Rakousku. Zde pracoval ve vinařství velkostatkáře Franze Seidla v Altenmarku. Svoboda se touto praxí připravoval na trvalý odchod z rodné vsi. Nebylo to nic neobvyklého. Dle tradice celý grunt vždy dědil nejstarší syn, aby nedošlo k jeho dělení a oslabení. Do osudů Svobodovi rodiny ale opět zasáhla tragédie. Roku 1913 zemřel František Nejedlý a Ludvík se tak rozhodl vrátit na rodný statek pomocí své rodině. V Hroznatíně pracoval na gruntu další dva roky, než si i tuto malou vesničku našla 1. světová válka.¹

1.2 První světová válka

Světová válka započala roku 1914. Casus belli celého konfliktu, bylo zavraždění následníka rakouského trůnu, Františka Ferdinanda d'Este. V rychlém sletu se napříč Evropou utvořily dva mocenské bloky, známe jako Trojdohoda a Trojspolek. Čechům, jakožto součástí

¹ HRABICA, Zdeněk. *Pět válek Ludvíka Svobody*. Praha: Futura, 2013. ISBN 978-80-86844-92-3. s. 7-12.

Rakousko-Uherského státu, se válka také nevyhnula. Nebojovalo se sice v našich krajích, ale do císařovy války byl vyslán více než milion Čechů. Do boje byli povoláni muži z velkých měst, ale také i z těch nejmenších vesnic, jako byl například Hroznačín.²

1.2.1 Ve službách Rakouska-Uherska

Z rodiny Svobodových byl do armády povolán jako první nejstarší Ludvíkův bratr, Josef. Ten následně putoval na srbskou frontu. Sám Ludvík byl odveden 15. března 1915. Původně měl být přidělen k dělostřeleckému pluku v Korutanech. Zranění, jenž utrpěl krátce před odvodem, ale toto zařazení zhatilo. Poté co absolvoval základní vojenský výcvik, byl přiřazen k pěchotě a s dalšími novými rekruty byl transportován na ruskou frontu. Svobodův regiment byl nasazen na frontový úsek u Tarnopolu. Nálada českých mladíků, jenž byli odvedeni na frontu, byla povětšinou velmi vzpurná. Čeští vojáci dávali najevo nechuť bojovat a prolévat krev ve jménu Rakouska. Sám Svoboda byl vychován jako český vlastenec a není tak překvapením, že stejně jako mnoho dalších začal pomýšlet na dezerci. Rakouské velení si bylo rozpoložení českých vojáků dobře vědomo. Aby předešli otevřené vzpouře, nasazovali české roty do frontových jednotek tak, aby nikdy nebylo příliš mnoho Čechů na jednom místě.³

V září 1915 se Svoboda rozhodl zběhnout. Jeho první pokus však nevyšel. S jedním ze svých spolubojovníků se přihlásil jako dobrovolník, jenž měl na linii donést jídlo. Pár českých vojáků zvolilo cestu k zásobování úmyslně tak, aby se dostalo do těsné blízkosti nepřátelského ležení. Místo ruských jednotek je ale zastavila rakouská polní stráž. Kvůli nepřehlednosti terénu se naštěstí vyhnuli trestu. Změnu situace pro ně přinesl již následující den. Časně z rána zahájila ofenzivu kozácká jízda, následovaná pěchotou. Nepřipravená rakouská armáda byla zcela pokořena. V momentu posledního vzdoru Svoboda zabránil jednomu z rakouských vojáků ze střelby z kulometu a pohotově se vzdal. Následoval transport do zajateckého tábora v Darnici u Kyjeva. Situace v táboře nebyla příliš radostná. Tisíce zajatých vojáků nemělo řádné ubytování a táborem se šířil hlad a nemoci. Situace se ale relativně rychle začala zlepšovat, díky snahám svazu Československých spolků na Rusi a Československé národní rady. Zajatci začali být postupně posíláni do práce v továrnách a k

² WESTWELL, Ian. *První světová válka den po dni*. V Praze: Naše vojsko, 2013. ISBN 978-80-206-1351-6. s. 10-11.

³ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radím. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. Polnička: Tváře, 2015. ISBN 978-80-88041-01-6. s 11.

zemědělcům na venkov. Již brzy se Rusům osvědčili jako spolehlivá a pilná pracovní síla. Svoboda mezi těmito pracovními skupinami působil také. Pověření lidé si velmi brzo všimli jeho pečlivosti a takřka kaligrafického obrazu písma. Zanedlouho tak získal místo v administrativní zprávě tábora v Darnici a poté místo u Kyjevského hasičského zboru, sídlícího na Tarasovské ulici 4.⁴

1.2.2 Československé legie

V době Svobodova ruského zajetí, se začaly formovat Československé legie. Jednalo se o opravdu velkou věc, neboť utvoření stabilní vojenské jednotky mělo velký vliv pro tvorbu budoucího Československa. Ludvík Svoboda se k českým vojákům přidal 7. srpna 1916 a již brzy se aktivně podílel na organizaci celé jednotky. Zařazen byl do 3. pluku, jenž později získal jméno po slavném husitském vojevůdci, Janu Žižkovi z Trocnova. Jednalo se o jednotku, složenou převážně z řad zajatců. Svoboda se následně rozhodl absolvovat nově zřízenou poddůstojnickou školu. Nejednalo se o klasické studium vojenské teorie. Výuka probíhala v mobilních podmínkách a zcela v ruském jazyce. Svobodu tyto okolnosti ale nijak neovlivnily a vzdělání absolvoval s hodnocením: velmi dobrý. Se svoji jednotkou následně Svoboda působil v rozsáhlé oblasti od Bělska po Irkutsk. Jednalo se o dobu chaotickou. Pluk Jana Žižky prošel krvavými bitvami u Zborova a u Bachmače. V boji se Svoboda prokázal jako rozhodný velitel, jenž byl uznáván zejména pro svou statečnost. Za své počínání v těchto bitvách, byl Svoboda později dekorován dvěma řády Sv. Jiří.⁵

Osudy československých legionářů v Rusku významně ovlivnil vzestup Vladimíra Iljiče Lenina a bolševického hnutí. Poté co Lenin uzavřel v roce 1918 s Německem mír, se z našich legionářů stala nežádoucí skupina, jenž se ocitla uprostřed občanské války. Cíl Čechů byl jasný, rodná vlast. Kratší cesta na západ ale nepřipadala v úvahu a čekala je tak dlouhá výprava přes Sibiř. Bolševická vláda souhlasila s transportem legií do Vladivostoku. Podmínkou ale bylo, že se Češi vzdají většiny svých zbraní. I přes tuto dohodu se však nejednalo o lehkou situaci. Putující legionářská armáda se dostávala do neustálých konfliktů, které přerostly v otevřený boj. Svoboda se v čele svých vojáků podílel na dobytí Čeljabinska, Trojicka, Zlatoustu a Jekatěrinburgu. Neustálé boje legionáře pronásledovaly přes celou transsibiřskou magistrálu. První vlak s našimi vojáky dorazil do Vladivostoku 25. dubna

⁴ HRABICA, Zdeněk. *Pět válek Ludvíka Svobody*. 2013. s. 15-17.

⁵ *Tamtéž*, s. 17-21.

1918. Desetitisíce vojáků se následně začalo do Evropy přesouvat pomocí 42 lodí. Plánem bylo dostat se do Francie a přidat se k bojům na západní frontě. To se však nestalo a hrdinové z Ruska se v létě roku 1920 vrátili do rodné vlasti, tedy nově vzniklého Československa.⁶

1.3 Doba meziválečná

Poté co se legionáři konečně dostali domů, byl pluk Jana Žižky z Trocnova umístěn do Kroměříže, která se stala jeho základnou. Ludvík Svoboda se z Ruska vrátil v hodnosti kapitána, jako ostřílený veterán. Muž zocelený bojem však budoucnost v armádě neviděl a stejně jako mnoho dalších se rozhodl pro ukončení vojenské kariéry. Svoboda tak byl 3. listopadu 1920 z vlastního rozhodnutí přeřazen do zálohy. Následoval návrat do rodného Hroznaína. Předpokládaným dědicem rodového statku byl Ludvíkův starší bratr Josef. Ten se však domů nikdy nevrátil. Na frontě byl během války umučen rakouskými vojáky za neuposlechnutí rozkazu. Svoboda se tak stal nejstarším žijícím synem. Přesto však na majetek rodiny nepomýšlel a rozhodl se je ponechat mladšímu bratrovi, který se o statek staral během války. Sám měl v úmyslu stát se agronomem ve státním podniku, jak původně zamýšlel před válkou. Osud tomu ale chtěl jinak.⁷

Roku 1921 se v Maďarsku pokusil chopit vlády Karel Habsburský a stejně jako mnoho dalších legionářů, byl i Svoboda povolán k armádě. Tato doba svedla dohromady staré druhy z ruských bojišť. Svoboda se po tomto shledání rozhodl pro zásadní změnu plánů a natrvalo vstoupil do československé armády. Přidělen byl do Kroměříže, kde se v hodnosti kapitána podílel na výcviku kulometných rot. Na tomto postu setrval Svoboda do roku 1923, kdy byl převelen. Během doby v Kroměříži se Ludvík Svoboda seznámil s Irenou Stratilovou, se kterou po půlročním vztahu uzavřel sňatek.⁸

Dalším Svobodovým působištěm se stal podkarpatský Užhorod, kam se s manželkou přestěhoval. Jednalo se o odlehlou oblast Československa, kde byly výrazně horší podmínky pro život. Svoboda ale získal větší plat a hodnost štábního kapitána. Život novomanželům navíc změnil příchod dětí, syna Miroslava a dcery Zoe. Svoboda působil jako velitel kulometné roty a později také jako zástupce velitele pluku. Svou roli v armádě bral velmi vážně a rozhodl se pro prohloubení své kvalifikace. V průběhu následujících let absolvoval

⁶ HRABICA, Zdeněk. *Pět válek Ludvíka Svobody*. 2013. s. 21-31.

⁷ KLUSÁKOVÁ, Zoe. *O tom, co bylo: životopis Svobodovy rodiny*. Praha: Noos, 2017. ISBN 978-80-88117-11-7. s. 10-11.

⁸ *Tamtéž*, s. 11.

kurz pro důstojníky pěchoty, střelecký kurz a také působil na stážích u dělostřelectva a letectva. Začal se také mimo jiné učit maďarštinu, ze které v roce 1929 složil státní zkoušku. Svobodovo počínání nezůstalo bez povšimnutí a velení mu nedlouho po složení zkoušky nabídlo místo profesora na Vojenské akademii v Hranicích na Moravě. Svoboda tuto nabídku nesl se značnou nelibostí. Působení na akademii se totiž nebralo jako řadová služba a nevyhnutelně tak znamenalo zastavení kariérního postupu. V době kdy Československo potřebovalo co nejvíce vzdělavců tak Svoboda dostal oficiální výjimku, kdy byl přidělen na akademii na tři roky, z nichž se všechny měly počítat do řádné služby. Na vojenské akademii Svoboda působil mezi lety 1931-1934. Během tohoto působení se stal spoluautorem Praktické učebnice maďarského jazyka pro vojenskou akademii. Ta pomáhala řešit aktuální problém vojenského vzdělávání - neznalost jazyka. Svoboda byl mezi vojáky oblíbený, zejména pro své klidné vystupování a spravedlivost. Po ukončení akademické fáze své služby, byl Svoboda v hodnosti majora převelen zpět do Kroměříže. Společně s manželkou doufal, že se jedná o jeho finální zařazení a ve městě tak začali budovat rodinný dům. Svoboda měl reputaci schopného a perspektivního velitele a již roku 1937 byl povýšen na podplukovníka.⁹

Politická situace Evropy a samotná bezpečnost Československa se v tomto období začíná výrazně měnit. Svoboda jen s nelibostí sledoval vzestup nacismu v Německu a fašismu v Itálii. Velmi kritický byl také k postoji československé vlády, v otázce Španělské občanské války. Po anšlusu Rakouska v roce 1938 bylo Svobodovi jasné, že se blíží válka. V květnu 1938 byla vyhlášena částečná mobilizace, na kterou v září navázala všeobecná mobilizace. Podplukovník Svoboda byl pověřen velením náhradního praporu a stal se mobilizačním referentem kroměřížského pluku. Svoboda byl během těchto manévrů pohotový a se svými muži byl okamžitě připraven bránit republiku. Nasazení byli do prostoru okolo obce Jiříkovice, jenž představoval cestu do Brna. Místo boje ale přišla pouze zrada a ponížení. Československo v říjnu roku 1938 přistoupilo na ujednání Mnichovské dohody a bez boje ztratilo velkou část svého pohraničí. Následovala demobilizace a návrat do Kroměříže. Z československé armády byli propuštěni vojáci německé, polské a maďarské národnosti, následováni zálohami z řad Čechů a Slováků. První Československá republika byla v troskách. Dílo zmaru bylo dokonáno 15. března 1939, kdy německá armáda začala obsazovat zbytek Československa. Armádní velení nedalo rozkaz k obraně. Svoboda se tak během invaze účastnil likvidace citlivých materiálů, které se nesměly dostat do rukou okupačních vojsk. Pálily se armádní spisy, mobilizační plány a seznamy komunistů, jenž armáda vedla. Svoboda jako člen užšího velení začal okamžitě plánovat vytvoření ilegální sítě a ukrytí co

⁹ KLUSÁKOVÁ, Zoe. *O tom, co bylo: životopis Svobodovy rodiny*. 2017. s. 14-37

nejvíce zbraní do bezpečných úkrytů. O pouhý den později byly Svobodovi kasárny obsazeny Wehrmachtem.¹⁰

1.4 Druhá světová válka

Ihned poté co nastala okupace, se podplukovník Svoboda přidal k odbojové skupině Obrana národa. I přesto, že se situace s příchodem gestapa začala rychle zhoršovat, Svoboda od svého přesvědčení neustoupil. V rámci rozpuštění armády byli všichni důstojníci nuceni vybrat si přeškolovací kurz. Svoboda se rozhodl pro kurz správce octárny. Tento kurz následně využil pro legální setkání s odbojově smýšlejícími vojáky. Obrana národa byla okupační správou tvrdě potlačována a Svoboda si tak začal uvědomovat, že brzy nejspíše dojde i na něj. Stálo před ním životní rozhodnutí. Nejednalo se o situaci podobné té, jež zažil v 1. světové válce. Tehdy byl pouze mladým vojákem, který neměl co ztratit. Nyní to byl otec od rodiny. Irena Svobodová dobře věděla, kdo je její muž a jeho rozhodnutí opustit protektorát plně podpořila. Dne 5. června 1939 Ludvík Svoboda opustil rodinu a vydal se do Ostravy. Odtud s pomocí odbojářů z železnice přešel do Polska, kde se přidal k zahraniční odbojové armádě.¹¹

1.4.1 Působení v Polsku

V Polsku Svoboda zamířil nejdříve na konzulát v Krakově. Zde se přihlásil jako dobrovolník do odboje. Polsko v této době sloužilo emigrantům jako přestupní stanice do Francie a Británie. Svoboda se ale touto cestou vydat nechtěl. Rozhodl se, že zůstane v Polsku a přidá se k tamní československé armádní skupině. V této době tuto skupinu tvořila necelá stovka mužů. Svoboda jakožto služebně nejstarší důstojník převzal 19. června 1939 její velení. Nastolil pevný vojenský řád a vojákům začal vštěpovat myšlenku vlastenectví, která stojí nade vším. Pod Svobodovým velením se postupně zformovala Východní skupina československé armády. Její situace však byla značně komplikovaná. Vojenská skupina neměla dostatek financí a prostředků pro běžný režim a samotné právní zasazení jednotky do polské zprávy bylo přinejmenším problematické. Navíc se začala projevovat nejednotnost odboje, zejména v otázce postavení Edvarda Beneše, jež byl vnímán jako viník, který

¹⁰ SVOBODA, Ludvík. *Cestami života*. Praha: Orego, 1996. ISBN 80-902107-5-9. s. 139-155.

¹¹ *Tamtéž*, s. 202-206.

připustil Mnichov. Svoboda prosazoval myšlenku, že odpor musí být jednotný a musí uznat Benešovu autoritu. Bez ní by byla zahraniční podpora prakticky nepředstavitelná.¹²

Situace se opět začala rapidně měnit 1. září 1939, kdy bylo Polsko napadeno Německem. Invaze zpřetrhala kurýrní systém, díky kterému byl Svoboda v kontaktu s domácím odbojem a manželkou Irenou. Dne 3. září 1939 polská vláda oficiálně povolila vytvoření československé vojenské jednotky v Polsku, pod názvem: Český a Slovenský legion v Polsku. Utvoření pevného vojenského seskupení bohužel v danou chvíli již nebylo možné. Německá armáda rychle postupovala a legie byla tváří v tvář zjetí nucena ustoupit dál na východ. Pád Polska se zdál nevyhnutelný a Svoboda začal uvažovat, kam své vojáky zavede. Pochod do Rumunska byl příliš riskantní a nabízel se tak pouze Sovětský svaz. Svoboda, ani nikdo z československého vedení, si v danou dobu nebyl vědom existence takzvaného paktu Molotov-Ribbentrop. O tom že z východu se do Polska vžene Rudá armáda tak nemohl nikdo vědět. Svobodův předvoj se 18. září 1939 dostal pod sovětskou palbu. Situace se obešla bez většího krveprolití a po následném jednání bylo Svobodovi dovoleno s jednotkou přejít na sovětské území. Situace snad nemohla být více zmatečná. Spojenectví Sovětského svazu a Německa bylo nepředstavitelné. Svoboda v této době zaujal názor, že k boji mezi Sověty a Němci nakonec přeci jen dojde a je to jen otázka času. Československá legie byla následně internována a klasifikována jako vojenská jednotka v exilu.¹³

1.4.2 Internace v Sovětském Svazu

Svobodova jednotka prošla internačními tábory v Kamenci Podolském, Olchovcích, Jarmolincích, Orankách a Suzdal. Nejednalo se o tábory vězeňské, pracovní ani pověstné sovětské gulagy. Situace československým vojáků ale i tak byla špatná. Sovětští vojáci se k exilovým vojákům chovali nepřátelsky a poskytovali jim jen nutné minimum komfortu. Role podplukovníka Svobody byla v danou chvíli klíčová, neboť morálku a pořádek v táborech udržovala pouze jeho autorita. V červenci roku 1940 se podařila Svobodovi vyjednat cesta do Istanbulu, kde mělo proběhnout dlouho očekávané jednání Sovětského svazu a představitelů exilové vlády v Londýně. V úvahu připadal transport Východní skupiny československé armády do Francie a Palestiny. Svoboda ale stále zastával názor, že je nutné mít vojenskou jednotku operující ze Sovětského svazu. Osobně dokonce vypracoval koncepci potencionální

¹² SVOBODA, Ludvík. *Cestami života*. 1996. s. 246-277.

¹³ *Taméž*, s. 305-321.

vojenské spolupráce, ve které sovětům přislíbil velitelský kádr. Svobodovo ujednání bylo přijato kladně a již v dubnu 1941 se v Moskvě tajně rozpohybovala Československá vojenská mise, pod vedením plukovníka Heliodora Píky. Svobodova predikce války se vyplnila již 22. června 1941, kdy Německo napadlo Sovětský svaz. Začátek boje těchto mocností obrátil svět naruby.¹⁴

Sovětský svaz 18. července 1941 podepsal s exilovou vládou smlouvu o spolupráci, ze které mimo jiné vyplývalo povolení pro vytvoření vojenské jednotky na území Ruska. Píka se Svobodou dostali k dispozici prostory ve městě Buzuluk, kde se začalo připravovat vojenské zázemí a materiál. Z celého Sovětského svazu se začali sjíždět muži a ženy české a slovenské národnosti, židi, podkarpatští a mnohdy také němečtí antifašisté. Přijímání byli také trestanci z pracovních táborů či vyhnanci. Raritou této různorodé jednotky byl sociální útvar, jenž měl na starosti pomoc dětem, nemocným a starším občanům. V jeho čele stál major Vrbenský, jenž v předválečném Československu působil na úřadě vlády. Právě z iniciativy Vrbeckého se později do celého procesu připojili komunisté v exilu, v čele s Klementem Gottwaldem. Ludvík Svoboda zapojení komunistů uvítal, neboť si byl vědom potencionálních výhod, které mohli na území Svazu pro jeho vojsko zajistit. Toto rozhodnutí se v budoucnu setkalo s velkou vlnou kritiky.¹⁵

1.4.3 1. československý samostatný polní prapor a bitva u Sokolova

Exilová vláda Edvarda Beneše v Londýně předpokládala, že Československá jednotka v Sovětském svazu bude plnit spíše roli symbolickou a do reálného boje se zapojí až při samotném osvobození Československa. Armádní velení v Sovětském svazu ale tuto Benešovu vizi nesdílelo. Svoboda v Buzuluku organizoval bojeschopnou bojovou skupinu, jenž se chtěla do boje s nacisty vrhnout naplno. Vojáci, jenž odešli bojovat do exilu to dozajista vnímali jako zadostiučinění za Mnichov, kdy jim byla možnost bránit vlast odebrána. Podplukovník Svoboda se situaci rozhodl vyřešit dopisem, který napsal samotnému Stalinovi. Ve zprávě Stalina otevřeně požádal o to, aby dovolil Čechoslovákům bojovat po boku Rudé armády. K překvapení mnoha lidí, této žádosti Stalin vyhověl a nařídil

¹⁴ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radím. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. 2015. s 18-19.

¹⁵ SVOBODA, Ludvík, KLUSÁKOVÁ, Zoe. *Deník z doby válečné: červen 1939 - leden 1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1939-2. s. 58-60.

československý prapor vyzbrojit a vybavit. Dne 27. ledna 1943 jednotka obdržela oficiální bojové zástavy a byla připravena vydat se na frontu.¹⁶

Bojovým křtem prošel prapor ve slavné bitvě u Sokolova. Svoboda již jako plukovník, vedl své vojáky proti nacistické přesile a pod své velení dokonce dostal sovětskou tankovou brigádu a raketometný oddíl. V pozdější fázi bitvy měl k dispozici také dělostřeleckou podporu. Československý prapor se v boji vyznamenal. Postup útočících Němců byl zpomalen a bylo zabráněno přechodu německé tankové divize přes řeku Mžu. Díky bojovému nasazení praporu se tak podařilo předejít obklíčení sovětské armády. Statečnost u Sokolova nezůstala bez povšimnutí a obletěla svět. Řada vojáků byla vyznamenána pro svou úlohu v boji a sám Svoboda obdržel Leninův řád. Velmi populárním sloganem této jednotky se po bitvě stala věta: „*Se Svobodou za svobodu*“.¹⁷

1.4.4 1. československá samostatná brigáda

Po bitvě u Sokolova bylo nutné československou jednotku reorganizovat. Z polního praporu se tak postupně stala polní brigáda. Do jednotky byly začleněny stovky nových vojáků, z nichž spousta přišla z Podkarpatské Rusi a Slovenska. Brigádu také posílili důstojníci z Anglie. Směr fronty se mezitím začal měnit. Po mohutné tankové bitvě u Kurska, přešla Rudá armáda do plné ofenzivy a dalším bojištěm se tak měl stát ukrajinský Kyjev. Plukovník Svoboda naléhal na armádní velení, aby byla československá brigáda nasazena do první linie bojů. A tak se i stalo. Čechoslováci se opět prokázali jako udatní bojovníci a již 6. listopadu 1943 prolomili obranu města. Němcům byla navíc odstřižena cesta k ústupu, takže vítězství to bylo jednoznačné. Osvobození Kyjeva bylo nesmírně důležité pro morálku dalšího tažení a Ludvík Svoboda byl pro svou chrabrost povýšen na brigádního generála. Československá samostatná brigáda se v následujících měsících podílela na osvobození měst Fastov, Vasilkov, Čerňachov, Bílá Cerkev, Ostrožany, Buzovka a Žaškov. Když se situace na západní Ukrajině začínala stabilizovat, Svoboda požádal velení o to, aby se brigáda mohla přesunout do Volyně, kde by z řad Volyňských Čechů mohla doplnit stavy. Nápad to byl prozíravý, neboť jen několik týdnů po příchodu do Volyně, se do brigády přihlásilo přes jedenáct tisíc dobrovolníků. Kromě čerstvých vojáků Volyně poskytla ještě jednu důležitou

¹⁶ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. 2015. s 20-21.

¹⁷ *Tamtéž*, s 20-21.

věc. Československá armáda se přiblížila k rodné vlasti na zhruba 400 kilometrů. Psychologický efekt tohoto faktu, měl pro vojsko obrovský význam.¹⁸

1.4.5 Karpatsko-dukelská operace a osvobození Československa

Jak se Rudá armáda řídila východní Evropou, bylo nutné se připravit na osvobození Československa. Exilová vláda v Londýně uzavřela se sovětskou vládou úmluvu o vstupu vojsk do vlasti. Sověti měli povoleno stát vojensky osvobodit a jeho zpráva měla být následně předána do rukou národním výborům. K významné dohodě došlo také v rámci 1. československé samostatné brigády, která se transformovala do sboru. V danou chvíli se již jednalo o mohutnou vojenskou jednotku, která byla motivovaná, dobře vyzbrojená a zkušená z bojů napříč východní Evropou. Z rozhodnutí Benešovi vlády se do jejího čela nepostavil Svoboda, ale generál Kratochvíl, jenž byl do oblasti vyslán z Anglie. Generál Svoboda v rámci sboru sloužil jako velitel 1. brigády, jenž byla klíčovou složkou jednotky.¹⁹

Sovětské velení počítalo s útokem na polský Krakov, jenž by otevřel cestu do Československa. Srpen roku 1944 ale tyto plány smetl ze stolu. Na Slovensku totiž vypuklo národní povstání a sám Stalin rozhodl o jeho okamžité podpoře. Celou operaci dostal na starost sovětský maršál Ivan Stěpanovič Koněv. Stál před ním nelehký úkol. Bylo nutné zdolat komplikovaný terén Karpat a Dukelského průsmyku. Útok měl být podpořen slovenskými povstalci, jenž by zakopaným Němcům vpadli do zad. V této bitvě ale nešlo podle plánů zhora nic. Němci se na sovětsko-české tažení dobře připravili a povstalecké jednotky zlikvidovali dříve, než mohli vůbec zasáhnout do boje. Následoval tak krutý masakr. Původně plánovaná rychlá operace se změnila v osmdesát dnů neustálého boje. Sovětská tanková mašinerie byla v karpatských podmínkách značně limitována a velení tak přešlo na taktiku neustálého útoku pěchoty bez ohledu na ztráty. Již druhý den operace maršál Koněv odvolal generála Kratochvíla z velení 1. československého armádního sboru, z důvodu nezvládnutí bojové situace. Na jeho místo byl s okamžitou platností dosazen generál Svoboda. Přebírat velení uprostřed chaotické situace nebylo nic lehkého. Svoboda měl ale mezi vojáky velký respekt a neostýchal se osobně přesunout do bojových linií, aby své muže podpořil. Bitva o Dukelský průsmyk skončila 28. října 1944. Ztráty byly ohromné na všech stranách. Tisíce mrtvých zaplatily tvrdou daň, jenž přivedla československou armádu v exilu na hranice

¹⁸ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. 2015. s 21-23.

¹⁹ *Tamtéž*, s 23-24.

domovského státu. Ludvík Svoboda si byl ceny, kterou jeho muži zaplatili dobře vědom. Stejně tak ale nepolevil ve svém názoru, že Čechoslováci museli být při osvobození Československa v první linii.²⁰

Ludvík Svoboda se v čele 1. československého armádního sboru podílel na osvobození velké části Slovenska. Dne 3. dubna 1945 byl v pozici velitele nahrazen generálem Karlem Klapálkem. Československé osvobozené vojsko bylo doplněno slovenskými povstanci a stovkami dalších dobrovolníků. S končící válkou prezident Edvard Beneš 4. dubna 1945 jmenoval takzvanou „*Košickou vládu*“. V rámci této vlády byl generál Svoboda jmenován ministrem národní obrany. Válka v Evropě skončila 8. května 1945, kdy vešla v platnost kapitulace Německa.²¹

1.4.6 Osudy rodiny Svobodů v Protektorátu Čechy a Morava

Druhá světová válka po šesti letech krutých bojů skončila. Ludvík Svoboda, který se vydal bojovat do zahraničí, byl konečně doma. Jakožto nový ministr národní obrany měl před sebou dozajista hodně práce. Je ale nutné zmínit osudy rodiny, kterou za sebou po odchodu do exilu zanechal. Irena Svobodová se během let vlády Protektorátu plně zapojila do domácí odbojové činnosti. Skrze Obranu národa pomáhala vojákům v přechodu hranic a dokonce ve svém domě v Kroměříži schovávala parašutisty ze Sovětského svazu. Její spolupráci s odbojem gestapo odhalilo koncem roku 1941 a do smrtelného nebezpečí se dostala celá její rodina. Zatčení a zabiti byli její bratři Jaroslav a Eduard, matka Anežka Stratilová, synovec Jan a dokonce také její jediný syn, Miroslav Svoboda. Pronásledována byla i rodina Ludvíka Svobody, jenž byla z velké části deportována do koncentračních táborů. Irena Svobodová a její dcera Zoe Svobodová se zatčení vyhýbaly až do konce války. Ukrývaly se mimo jiné také ve Svobodově rodném kraji. Závěr války strávily skryty v Džbánicích u Moravského Krumlova.²²

1.5 Situace v poválečném Československu a komunistický puč

²⁰ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. 2015. s 24-25.

²¹ *Tamtéž*, s 25.

²² KOSATÍK, Pavel. *Manželky prezidentů: deset žen z Hradu*. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2077-0. s. 256-290.

Doba po skončení 2. světové války byla značně chaotická. Jak již bylo zmíněno, Svoboda byl jako nestraník jmenován do funkce ministra obrany.²³ Jeho hlavní starostí byla tvorba nového vojska, které bylo pro republiku existenčně důležité. Sovětská armáda opustila zem ještě roku 1945 a bylo tak nutné trvale zajistit státní hranice. Svoboda a další vojenští představitelé Československa se potýkali především s nedostatkem vojenského materiálu a techniky. Hojně tak využívali to, co po sobě zanechali Němci. Vláda v rychlém sledu projednala obnovu vojenských škol a dalších armádních institucí, jako například vojenský archiv nebo armádní tisk. Svoboda se v této době také účastnil jednání, která měnila Československo. Konkrétně se jednalo o odsun Němců a podstoupení Podkarpatské Rusi ve prospěch Sovětského svazu.²⁴

V letech následujících se postupně začalo ukazovat, jak se společnost mění a jaké budou opravdové dopady toho, že většinu našeho území osvobodili právě Sověti. V roce 1948 stálo Československo na rozcestí. Politickou krizi způsobila čistka ve velení Sboru národní bezpečnosti, které iniciovali komunisté v čele s Klementem Gottwaldem. Opoziční demokratičtí ministři podali na protest demisi na své funkce, což mělo vést k předčasným volbám. Funkci ale složilo pouze 12 ministrů a prezident Beneš se tak dostal do patové situace. Ludvík Svoboda v této době stále zastával pozici ministra obrany, jakožto nestraník. K celé situaci se společně s armádním velením postavil neutrálně. Zastával názor, že armáda nemůže zasahovat do vnitropolitického vývoje. O tom zda udělal dobře, můžeme už pouze spekulovat. Faktem zůstává, že prezident Beneš demisi ministrů přijal a nechal je nahradit komunisty. KSČ se tak dostala k absolutní moci a začala měnit stát k obrazu svému. Již na přelomu března a dubna došlo k čistce v armádním velení, kdy bylo postupně zbaveno funkce 27 generálů. Následně se dostávalo i na nižší hodnosti. Jednalo se většinou o legionáře, členy západního odboje a nekomunisticky smýšlející jedince. Mezi odsouzenými byli mimo jiné Svobodovi dlouholetí kolegové a spolubojovníci, generálové Píka, Klapálek a Boček. Sám Svoboda se první vlně armádní očisty vyhnul. V květnu 1948 se stal poslancem národního shromáždění a oficiálně vstoupil do KSČ. Zda se jednalo o přesvědčení, či pouhou pragmatickou reakci na aktuální dění, nelze odpovědět. Generál Svoboda byl z funkce ministra odvolán v roce 1950 a zařazen byl jako náměstek předsedy vlády, ve výboru pro tělesnou výchovu a sport. Svoboda tuto degradaci nesl velmi těžce a věděl, že je to předzvěst

²³ Ludvík Svoboda byl 10. května 1945 povýšen do hodnosti divizního generála a 1. srpna 1945 do hodnosti armádního generála.

²⁴ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim. *Legionáři s lipovou ratolestí II.* 2015. s 25-26.

jeho politického konce. V nové funkci vydržel pouhý rok, než byl opět odvolán. Nabídnut mu byl odchod do důchodu, což Svoboda odmítl.²⁵

1.6 Návrat na Vysočinu a opětovný politický vzestup

Poté co byl Svoboda vypovězen z vládního aparátu, se svou rodinou přesídlil do rodného Hrozatína na Vysočině. Stále sice působil jako poslanec Národního shromáždění, svůj čas však věnoval rodné obci a okolnímu regionu. Byl jedním z iniciátorů místního zemědělského družstva a podílel se na projektech a stavbě zemědělských budov, včelínů, rybníků a také opravě místních cest. V roce 1952 republikou otřásla komunistická čistka, jež byla zahájena zatčením generálního tajemníka strany, Rudolfa Slánského. K překvapení mnohých, byl zatčen také Ludvík Svoboda. Situace byla velmi vážná, neboť generál Bedřich Reicin, poskytl materiál o údajném plánu vojenského převratu, jenž měl po válce Svoboda připravovat. Toto obvinění ale nakonec nebylo nikdy oficiálně vzneseno. Svoboda byl obviněn ze sabotáže Košického vládního programu v rámci obnovy armády. Ve vazební věznici nakonec strávil pouhé dva měsíce a poté byl bez soudu propuštěn. Persekuce, která poté následovala, se netýkala pouze Ludvíka, ale také jeho rodiny. Rodina Svobodových-Nejedlých byla vykázána z rodného statku v Hrozantíně a byla přemístěna na státní statek v obci Lhotka. Celou situaci nejhůře nesla Svobodova matka, paní Františka Nejedlá, kterou během vysídlení postihla mrtvice.²⁶

Rok 1953 přinesl velké změny. Dne 5. března zemřel Josif Vissarionovič Stalin a zanedlouho poté také Klement Gottwald. Moci se v Sovětském svazu chopil Nikita Sergejevič Chruščov, který zahájil pomalý proces rehabilitace režimu. Tento muž měl obrovský vliv na chod světových dějin. Život ale také do velké míry ovlivnil jistému veteránovi z Třebíčska. Když Chruščov rok po svém zvolení přiletěl na státní návštěvu do Československa, dotázal se uvítacího výboru, proč s nimi není generál Svoboda. Tím uvedl představitele Ústředního výboru strany do velmi trapné situace. Shodou okolností, Svoboda byl v danou chvíli členem delegace Žďárského výboru strany a podařilo se jej tak v rychlém čase sehnat. Chruščov se Svobodou se demonstrativně přivítali jako staří přátelé z dob světové války a přede všemi se objali. Právě tento moment můžeme považovat jako zlomový, neboť jím započal Svobodův návrat do vysoké politiky. Svoboda byl krátce po státní návštěvě povolán zpět do armády a

²⁵ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. 2015. s 27-28.

²⁶ *Tamtéž*, s 28-29.

byl jmenován náčelníkem Vojenské akademie. V této funkci setrval až do roku 1958. Poté se věnoval práci ve Vojenském historickém ústavu, přednáškám po celé republice a vykonávání funkce poslance.²⁷

1.7 Prezidentem republiky

V druhé polovině šedesátých let vrcholil politický boj v rámci vedení KSČ. Prezident Antonín Novotný byl 5. ledna 1968 odvolán z funkce prvního tajemníka Ústředního výboru a moci ve státě se chopila skupina progresivních politiků okolo Alexandra Dubčeka. Ten zastával názor, že je nutné provést řadu demokratizačních reforem. Politický pád Antonína Novotného byl dokonán 22. března 1968, když rezignoval na funkci prezidenta. Úřad prvního tajemníka a prezidenta byl již od doby Klementa Gottwalda vždy zastáván jednou osobou. Dubček ale věděl, že prezidentský úřad lze využít i jinak. Zastával názor, že prezidentem nemusí být nutně on, ale měl by to být někdo, kdo je všeobecně oblíbený u všech vrstev a nakloněný reformnímu hnutí. Všechna tato kritéria dozajista splňoval Ludvík Svoboda. Prezidentem byl zvolen 30. března 1968. Svoboda dosáhl svého politického vrcholu a prakticky nikdo nepochyboval o tom, že bude důstojným zástupcem prezidentského úřadu. Svoboda začátek svého prvního volebního období strávil cestováním po republice, kde skrze projevy promlouval k občanům. V nemalé míře také podporoval reformní snahy Alexandra Dubčeka. Osobně se angažoval také v rehabilitačních procesech, při kterých byli očišťováni političtí vězni a zemřelí z padesátých let. Období tzv. pražského jara s velkou nechutí z povzdálí sledovalo stranické vedení v Sovětském svazu, v čele s Leonidem Brežněvem. Jeho politika jakékoliv rozvolnění striktně odmítala.²⁸

1.7.1 Invaze vojsk Varšavské smlouvy

Sovětský svaz se během pražského jara snažil ÚV KSČ zastrašit a přesvědčit ho tak, aby demokratizační hnutí pozastavil. Ani vojenské cvičení v blízkosti československých hranic však nezabralo. V noci z 20. na 21. srpna 1968 zahájila spojenecká vojska Varšavské smlouvy invazi do Československa. Vpádu do země se zúčastnil Sovětský svaz, Maďarsko, Polsko, Bulharsko a Německá demokratická republika. Invazní vojsko čítalo něco okolo půl

²⁷ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. 2015. s 29-30.

²⁸ *Tamtéž*, s 30.

milionu mužů, kteří měli k dispozici těžkou vojenskou techniku a leteckou podporu. Prezident Svoboda nebyl o vojenské intervenci předem nijak informován. V danou chvíli však apeloval na to, aby se československé vojsko nijak nebránilo. Republika byla v rychlém sletu obsazena, vedení ústředního výboru bylo zahraničními vojsky zadrženo a neprodleně přesunuto do Moskvy. Ludvík Svoboda se následně od sovětského velvyslance Stěpana Vasiljeviče Červoněnka dozvěděl, že moskevské vedení schválilo jmenování prozatímní dělnicko-rolnické vlády. Tuto variantu ale Svoboda rezolutně odmítl a postavil se za legitimitu zadržených představitelů. Jakožto nejvyšší ústavní činitel musel rychle jednat, neboť hrozilo, že se Československo promění v krvavé bojiště. Ludvík Svoboda se rozhodl letět do Moskvy, kde chtěl zahájit oficiální vyjednávání. Jeho podmínkou ale bylo, že se jednání zúčastní také členové Ústředního výboru, kteří byli v Sovětském svazu uvězněni. Jednání v Moskvě bylo zničující, bez výraznějších úspěchů. Díky značnému přispění Ludvíka Svobody se ovšem podařilo vyjednat propuštění zajatých politiků. Všichni však byli nuceni podepsat takzvané Moskevské protokoly, jimiž schválili intervenci vojsk a fakticky ukončili snahu o demokratickou reformu pražského jara.²⁹

1.7.2 Druhé funkční období a závěr života

V dubnu roku 1969 byl politicky odstaven Alexandr Dubček a ve funkci prvního tajemníka jej nahradil Gustav Husák. Ten se následně stal hlavním iniciátorem takzvané normalizace, která tvrdě zasáhla celé Československo. Napříč celou společností probíhali politické prověrky a s nimi spjaté čistky. Prezident Svoboda nemohl v dané době udělat takřka nic. Bylo mu dokonce zakázáno vydání jeho pamětí, které byly podle Husákova vedení v rozporu s marxisticko-leninským pojetím dějin. Ludvík Svoboda nechtěl být za dané situace zvolen prezidentem do druhého funkčního období. Husák na něj však naléhal a v podstatě jej vydíral, že jeho znovuzvolení je klíčové pro udržení pořádku v zemi. Svoboda tak souhlasil a roku 1973 byl znovu zvolen do funkce hlavy státu. Brzy jej však dostihlo rapidně zhoršující se zdraví a dokonce došlo k jeho hospitalizaci v nemocnici. Touženého důchodu se dočkal až roku 1975, kdy ho na hradě vystřídal sám Gustav Husák. Závěr života prožil Ludvík Svoboda v ústraní. Zemřel 20. září 1974 v rodinné vile v Praze. Jeho manželka Irena zemřela o devět

²⁹ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. 2015. s 31.

měsíců později. Oba dva jsou pohřbeni v Kroměříži, kde začala jejich společná cesta životem.³⁰

2 Ludvík Svoboda v zápisech kroniky obce Rudíkov

Kronika obce Rudíkov se začala psát roku 1924. Zapisovatelů letopisů obce Rudíkov bylo několik. Převážně se jednalo o učitele z rudíkovské školy, z nichž byl první Leopold Josef Holánek. Kronika mapuje obecní dějiny, mezi lety 1923-1969. Popisuje také založení obce, její geografickou polohu, soupisy obyvatel, výsledky voleb, složení zastupitelstev, počasí, úrodu a další události, které vesnici ovlivnily. Do kroniky jsou také vloženy vystřižené novinové články, jenž odkazují na aktuální dění ve státě a ve světě.³¹

První zmínku o osobě Ludvíka Svobody, nacházíme v zápisech kroniky, z let 1939-1945. Fakta z období okupace byla zaznamenána až po osvobození republiky. Obec často navštěvovalo gestapo, které u místních obyvatel a v okolí obce, hledalo paní Irenu Svobodovou, manželku Ludvíka Svobody, jenž tou dobou pobýval v exilu. V Rudíkově se podle dochovaných informací nenacházela, jistou dobu se ale ukrývala u svého švagra Františka Nejedlého v nedalekém Hroznatíně. Sám Ludvík Svoboda se do obce vrátil v roce 1946. Spolek Sokol v tomto roce odhaloval pamětní desku občanů z Rudíkova a přilehlého okolí, kteří během 2. světové války zemřeli v koncentračních táborech. Slavnostní projev při této příležitosti měl právě generál Svoboda, který v této době zastával post ministra národní obrany.³²

Roku 1949 pak Ludvík Svoboda daroval místní škole rozhlasové zařízení, jenž bylo rozvedeno do všech učeben a přilehlých sportovišť. O konci Ludvíka Svobody v úřadu ministra obrany nejsou v kronice zaznamenány žádné informace. Stejně tak ani o tom, že se do rodného regionu po svém odvolání vrátil. Dne 10. 9. 1952 představitelé obce začali projednávat vytvoření jednotného zemědělského družstva. O pouhý den později, měl o výhodách družstev Ludvík Svoboda v Rudíkově přednášku. Do jaké míry měl jeho názor vliv není jasné, JZD ale bylo oficiálně založeno již 14.9. téhož roku.³³

V roce 1964 byly obce Rudíkov a Hroznatín sloučeny a Ludvík Svoboda je tak považován za rudíkovského rodáka.³⁴ Další zápis týkající se Ludvíka Svobody se v kronice

³⁰ STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radim. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. 2015. s 32-33.

³¹ SOkA Třebíč, f. Obecní úřad Rudíkov, *Kronika obce Rudíkov 1923-1969*. s. 1-5.

³² *Tamtéž*, s. 69-78.

³³ *Tamtéž*, s. 89-99.

³⁴ SOkA Třebíč, f. Obecní úřad Rudíkov, *Kronika obce Rudíkov 1923-1969*. s. 153.

vyskytuje až v zápise, z roku 1968. „30. března byl po odstoupení prezidenta republiky A. Novotného zvolen prezidentem československé republiky náš občan, generál Ludvík Svoboda, rodák z Hrozantína. Všichni mu ze srdce blahopřejeme a přejeme jemu i sobě, aby dlouho vedl naši republiku tak dobře, jak vedl své vojáky při jejím osvobození v poslední válce”.³⁵

K tomuto zápisu je v kronice také přiložena Svobodova fotka, která byla vystřižena z dobových novin.

Okolnosti srpnové invaze vojsk Varšavské smlouvy jsou v kronice zmíněny pouze okrajově a úloha prezidenta Svobody v nich není nijak zmíněna. Ludvík Svoboda, již jako prezident, navštívil v roce 1969 rodný Hrozantín a Rudíkovské JZD. Zápis je doplněn dobovou fotografií z jeho návštěvy.³⁶

3 Orální historie

Pokud se rozhodneme, definovat metodu orální historie, leckdy narazíme na vyjádření dvou protimluvných stran. Samozřejmě by bylo jednoduché definovat orální historii z laického pohledu, kde je více než zřejmé, že mluvíme o obraze dějin v paměti lidstva. Jádrem je tedy paměť a paměťové procesy u každého z nás. V tento moment už se dostáváme do roviny vědecké či speciální. Orální historii, lze interpretovat ve vědeckých kruzích, jako výzkumnou vědu, která poskytuje určité pochopení dané historické situace. Orální historie, jako taková je opřena na několika důležitých exaktních pilířích, bez kterých by jako celek nemohla existovat. Mezi tyto pilíře, patří především pomocné vědy, které pomáhají historikům ve správném uchopení a využití orální historie. Lze, jako příklady uvést sociologii, humanistiku, antropologii, psychologii, ale také například žurnalistiku. Tyto vědy dotvářejí celek pro využití orální historie v praxi. Celá tato metoda je kouzelná především v tom, jaké tření vytváří v kruzích odborné společnosti. Boje o subjektivitu tohoto výzkumu se vedou po desetiletí a nelze čekat, že by se v nejbližších letech cokoliv změnilo. Vždy budou dva tábory, které mezi sebou budou soupeřit o tom, zda jsou ústně poskytnuté vzpomínky relevantní či nikoliv. Jak například uvedl v jednom rozhovoru americký historik Donald Ritchie: „*Jako profesionál musíte být skeptický, vůči všem pramenům, musíte být skeptický vůči písemným pramenům, mnoho pozorovatelů působících ve vládě nepíše o tom co se tam skutečně děje, ale diskutuje o současných problémech*”. Jeho další poznámka přesně

³⁵ Tamtéž, s. 187.

³⁶ Tamtéž, s. 188-196.

zapadá do boje autenticity orální historie: „Říkám svým studentům, že pokud se jejich písemné a ústní prameny neshodují, potom nemají automaticky věřit tomu, že písemné prameny jsou pravdivé. Někdy vám dokonce mohou ústní prameny říci více než písemné, nebo si mohou s písemnými prameny protiředit, protože písemný pramen mohl vzniknout např. v období autoritativních, diktátorských, obecně demokracii nepřejících režimech“. Zde vidíme jeden z mnoha názorů odborné historické veřejnosti. Velmi trefně okomentovala ústní prameny i historička Linda Shopes, která se zabývá studiem orální historie: „To, že někdo u určité události byl, neznamená ještě, že plně pochopil, co se stalo“. I díky těmto názorům je důležité si uvědomit, že orální historie je natolik dynamickým a především kreativním oborem, že dává prostou pro utváření několika desítek odlišných definic. Co by, však mělo všechny tyto definice spojovat je určitý etický a mravní kodex, bez kterých nejde tato metoda využít v praxi.³⁷

3.1 Paměť jako prostředek orálněhistorického výzkumu

Paměť je důležitým pojmem, který spojuje a prohlubuje několik humanitních věd. Není to jen orální historie, ale také antropologie či psychologie a k nim další přidružené vědy. K zaznamenávání paměťových operací docházelo u lidí od počátků jejich žití. Nejdříve samozřejmě docházelo k pouze ústnímu předávání paměťových stop, až po zrodu písma se velmi změnila úloha kolektivní paměti. Díky písmu bylo možné zaznamenávat více událostí a informací. V dnešním světě se pomocí orální historie snažíme dát dohromady vzpomínky jednotlivců, které poté aplikujeme do větších společenských vrstev. Díky paměti jednotlivce dokážeme skládat dějiny společnosti v jeden ucelený obraz. Jak říká Pierre Janet: „Základním paměťovým úkonem je vyprávění, které charakterizuje především jeho společenskou funkci, protože je sdělením informace jiné osobě v nepřítomnosti události či předmětu tvořících jeho náplň“. V tomto názoru se skrývá celý smysl a úkol orálněhistorického výzkumu.³⁸

3.2 Světový rozmach orální historie

³⁷ VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5, s. 14 -22.

³⁸ LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-862-6, s. 68-74.

Mluvené slovo patří od pradávna mezi nejstarší formu uchování obrazu minulosti. Dá se říci, že tvoří klíčovou roli. Báje, pověsti či legendy si lidé předávali už v dobách starověku a ani vynález písma, nezměnil nic na tom, že mluvené slovo zůstávalo v popředí zájmu historie. Je totiž logické, že mluvené slovo se stalo studnicí informací pro ty, kteří se historii snažili zaznamenat do písemných pramenů. Tedy již v této době šlo o prvotní využití orální historie, jako vědeckého výzkumu. Největší rozmach orální historie poznala v druhé polovině 19. Století, kdy jako prameny přestaly stačit písemné archiválie. Stejně, jako každá věda se i orální historie vyvíjela různorodě. Lze říci, že vývoj byl ovlivněn, jak kontinentem, tak samotným státem a jeho dějinami. Velký vliv je vidět například v Evropě ve dvacátém století, kdy je směr orální historie dán světovými válkami v rozmezí 30 let. Na každém kontinentu se orální historie vyvíjela jinak i s důrazem na vzdělanost společnosti a na politické režimy v dané lokalitě.³⁹

3.3 Orální historie v praxi

Nejdůležitější částí celé metody orální historie je rozhovor. Každý historik by tedy měl tuto část výzkumu brát velmi vážně a věnovat ji velkou pozornost. Je podstatné určit si jasné mantinely, v kterých bude rozhovor veden. Zajistit si správné prostředí, ale také oslovit pro svůj výzkum toho správného narátora. Je nutné si uvědomit, že rozhovor je stěžejní kostrou výzkumu. Během rozhovoru mohou mezi vypravěčem tedy narátorem a badatelem, vznikat zajímavé situace, které jen dodají šťávu samotnému výzkumu. Musí zde vzniknout určitý vztah, který je založen na důvěře a vzájemné ochotě. Kvalitně realizovaná rozmluva je první a nejdůležitějším předpokladem úspěchu.⁴⁰

3.3.1 Rozhovor

Každý badatel by si měl předem vytyčit jasné cíle, ke kterým chce ve svém výzkumu dojít. Tato náležitost zaručuje, že se rozhovor bude ubírat tím správným směrem a nebude se tak stávat, že se stočí jiným směrem, než bylo původně zamýšleno. Zde se také dostáváme k tomu, že pro orálněhistorický výzkum je důležité zjistit si o zkoumaném tématu co nejvíce informací. Tedy mít načtené knihy či archivní prameny. Tím, že jsou tyto informace zjištěny

³⁹ VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2015. s. 32-35.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 148-152.

předem, dáváme najevo nejen svoji erudovanost v oboru, ale také tím tazatel jasně dává najevo úctu svému narátorovi. Takováto příprava bude poté znát při samotném rozhovoru. Velkým přínosem v začátcích bádání může být inspirace jiným tazatelem nebo účast na jeho výzkumu, lze zde odkoukat styl pokládání otázek. Jak již bylo zmíněno tazatel je v orálněhistorické výzkumu nejdůležitějším článkem celé této operace. Tazatel musí být motivátor, psycholog a hlavně empatický posluchač. Tazatel se svým postojem či chováním podílí na tvorbě orálněhistorického pramene. Vzhledem k originalitě každého badatele je nemožné, aby rozhovor s jedním narátorem byl od každého tazatele stejný. Zde hraje roli i osobní kouzlo. Pokud badatel je narátorovi sympatický, je k němu otevřený, upřímný, tak se narátor dokáže otevřít. Mezilidské vztahy hrají podstatnou roli v úspěšném bádání při využití orální historie. Takže, i když bude badatel zkoumat téma, které už někdo pomocí orální historie studoval, vždy se může podařit získat nové poznatky. Proces správně vedeného rozhovoru se rovná k umění, jak říká Silvia Antonucci: „*Když někdo slyší Horowitze, Rubinsteina, Argreicha a Gullera hrát Chopinovu sonátu, slyší stále ten stejný kus hudby, ale s každým pianistou to zní jinak*”. Jen v několika výzkumech je podstatné, aby sám badatel uměl pracovat se svými emocemi, tak jako v orální historii. Může se stát, že pokud není tazatel dostatečně připraven po psychické stránce, může ho samotný rozhovor vyvést z míry. Je nutné si uvědomit, že při rozhovoru se badatel může dozvědět věci, které mu samotnému nejsou příjemné či jsou pro něj přímo drásající. Většinou to bývají vzpomínky z koncentračních táborů, nebo pracovních lágrů. Druhým protipólem jsou rozhovory s lidmi, kteří z pohledu historie stáli na druhé straně barikády, tedy většinou na straně zla. V Česku to povětšinou bývají například bachaři z pracovních táborů či představitelé komunistické strany. I takovéto rozhovory mohou být pro tazatele psychicky náročné, vzhledem k dilematu, který vede sám v sobě. Dobrý tazatel nikdy nesmí dát najevo, že takovým to narátorem pohrdá. Před projektem by tedy měla zaznít otázka, zda je badatel schopný přijmout a adekvátně zpracovat získaný rozhovor. Tím, však není řečeno, že by se z rozhovoru měly vytratit emoce a empatie. Jen je důležité udržet všechny tyto atributy v jedné rovině. Tazatel by se neměl snažit vyhýbat jakýmkoliv otázkám. Měl by nechat narátora mluvit o tom, o čem sám uzná za vhodné. Netlačit ho do otázek, které mu nejsou příjemné, ale ani ho nezastavovat u otázek, které nesedí do tazatelova konceptu bádání. Nikdy nelze zapomenout na osobnostní originalitu, jak narátora, tak samotného badatele. Někteří badatelé vedou rozhovor v několika fázích, některým stačí k dobrému rozhovoru pouze jeden rozhovor. Před samotným rozhovorem je podstatné narátora rozmluvit. Zde je možnost, aby badatel ukázal své znalosti a připravenost k samotnému rozhovoru. Narátor by z badatele měl cítit osobní zájem, ne pouze

zájem o jeho vzpomínky. Na začátku rozhovoru se tazatelé často setkávají s tím, že vypravěč potřebuje s vyprávěním více či méně pomoci. Tedy je dobré mít připraveno, pár základních otázek, které pro tento moment lze použít. Ideální samozřejmě je pokud narátor převypráví celý svůj životní příběh sám, bez vměšování badatele. Doplnující otázky si může badatel nechat až na samotný závěr vyprávění, nebo na další společná sezení s narátorem. Co se týče otázek, měly by být spíše s otevřeným koncem, tedy badatel by měl mít snahu o vynechání otázek, na které lze odpovědět jedním slovem. Tazatel by měl být připravený i na variantu, kdy se rozhovor nějakým způsobem zadrhne. Často k tomu dochází v okamžiku, kdy narátor ve svém vyprávění dojde k období, které se na jeho životě neblaze podepsalo nebo k tragédii, která mu negativně ovlivnila jeho svět. Ať už se badatel v dané situaci cítí jakkoliv vždy by měl zůstat profesionálem. Tedy nevyjadřovat své city či naopak rozhořčení nad situací, která se narátorovi udála. To že se vyprávění blíží ke konci je poznat ze signálů, které narátor vysílá. V té chvíli je badatelovým úkolem rozhovor ukončit konečným shrnutím. Za to, že narátor rozhovor poskytl, je vždy nutné poděkovat a stejně, jako na začátku se badatel snažil svého narátora rozmluvit, nyní by s ním měl strávit nějaký čas i po samotném rozhovoru. Nekonvenční rozmluva po ukončeném rozhovoru, pomáhá především narátorovi v tom, že se necítí zneužit jen pro účely výzkumu. Po té už je zde pouze badatelova práce, která se věnuje přepisu samotné nahrávky. Zde existuje jedno pravidlo. Čím dříve přepis rozhovoru bude realizován, tím lepší nakonec bude. Vzhledem k tomu, že tazatel je plný dojmů a pojmů, dokáže do přepisu rozhovoru všechny tyto náležitosti vložit a předat je budoucím čtenářům.⁴¹

3.3.2 Narátor

Polovinou úspěchu je pro badatele správný výběr narátora. V laické veřejnosti panuje názor, že metodu orální historie lze využít na kohokoliv. Z pohledu badatele je tento pohled zcela mylný. Ne každý je ochotný se vracet do své minulosti, ale také nemusí mít ty správné vyjadřovací schopnosti, které vedení rozhovoru neumožní. Badatel se musí pokusit navázat s narátorem určitý vztah. Na začátku výzkumu je důležité se s narátorem domluvit na jasné koncepci. Jak už na časové, tak například personální. Personální koncepce se týká, jak narátorů tak také badatelů, neboť na obou stranách může být více osob. K těmto technickým domluvám dochází po většinou při první kontaktování vybraného narátora. I tento první kontakt má určité své náležitosti, které je potřeba dodržet. Pro navázání první komunikace je

⁴¹ VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2015. s. 153-174.

nejvhodnější použít telefonní spojení. Důležité je se představit a jasně osvětlit kvůli čemu voláme. Již při tomto prvním kontaktu jsme schopní zjistit, zda je výběr narátora správný či ne. Pokud je člověk po telefonu komunikativní máme vyhráno. Nelze se však vzdávat ve chvíli, kdy vybraný narátor je v telefonické komunikaci odtažitý. Pokud je narátor již staršího ročníku je pochopitelné, že mu komunikace po telefonu nemusí být příjemná a komfortní. Podstatné je také sdělení, že vy jako badatel jste ten, kdo se přizpůsobí přáním narátora. Tedy je důležité ukázat ohleduplnost, kterou vůči němu máte. Tím se dostáváme k výběru místa vedení rozhovoru. Jak již bylo, řečeno vždy jde o narátora, tedy badatel se výběru místa i času vedení rozhovoru, přizpůsobí. V odborné literatuře se doporučuje vybrat místo, které je pro narátora komfortní a cítí se v něm uvolněně. Tedy rozhodně se vyvarovat restauracím, kavárnám či místům s velkou koncentrací osob. Rozhovor vedený na těchto místech je vzhledem k rušivým ruchům velmi náročný pro následný badatelův přepis. Badatel musí myslet i na takové detaily, jako je výběr například bytové místnosti. Nejlepším řešením je jídelna či obývací pokoj. Důležitým aspektem je také správná volba sezení. Je potřeba narátorovi ponechat volný prostor, aby se necítil stísněně, přesto však uspořádat zasedací pořádek tak, aby badatel byl v očním kontaktu s narátorem. Badatel se snaží svého narátora motivovat, uvolnit a nenásilně ho manévrovat tam, kam potřebuje. Neexistuje ucelený návod, jak se k narátorovi chovat, neboť zde se ukazují zkušenosti a přednosti badatele, který musí reagovat na jedinečnost každého narátora.⁴²

3.4 Etické náležitosti ve využívání metody orální historie

Jako humanitní věda je metoda orální historie často vystavena kritériím, jak etice při jejím využívání, tak také legislativním náležitostem. Pokud zajdeme do důsledku, je legislativní a etická stránka na stejném piedestalu, jako samotný rozhovor. Není tedy nic podstatnějšího než obě náležitosti dodržovat. Je nutné si uvědomit, že stanovení etických kodexů je důležitým faktorem pro udržení výzkumných procesů a určení vztahů mezi všemi zúčastněnými. Je zajímavé sledovat rozdíl chápání a využívání etických zásad ve světě a v našich podmínkách. Zatímco například v Kanadě či USA musí tazatelé získat pro svůj výzkum povolení od etických skupin při každé univerzitě a dodržovat anonymitu narátorů. V České republice se na samotný rozhovor vztahuje spíše zákon o ochraně osobních údajů. Stejně podmínky jako v ČR panují v celé Evropě. Podmínky, které jsou typické právě pro

⁴² VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2015. s. 159-165.

USA či Kanadu velmi komplikují každý výzkum vedený metodou orální historie. Orální historie je častokrát vnímána, jako metoda „dávání a brání,, . Tedy lze vidět, jako největší etickou zásadu, respekt k vybranému narátorovi. Jako vědecký pracovník, by nikdy neměl tazatel přistupovat v rozhovoru k tomu, aby s narátorem jakýmkoliv způsobem manipuloval. Každý badatel by měl brát příběh narátor, jako posvátnou knihu, kterou mu jeho zpovídaný otevřel. Brát každý příběh, jako osobní vlastnictví, které se nehodí, jakkoliv přetáčet ve svůj prospěch, či dokonce ve prospěch společenských dějin. V tomto často mívají problém novináři, kteří se snaží o to stát se dokumentaristou lidských osudů. Bohužel tento nešvar je v České republice velmi rozšířen, už od doby pádu komunismu ve východní Evropě. Proto se celá odborná společnost pro výzkum orální historie, vůči takovéto žurnalistice, distancuje. V České republice je metoda orální historie z pohledu legislativy nejvíce problematická ve využívání osobních údajů dotazovaného. Do těchto osobních údajů se v českém zákonu započítávají všechny údaje, které mohou vést ke zjištění identity osoby. Mezi údaje citlivé řadíme: zdravotní stav, náboženství, filosofické vyznání, politická příslušnost, členství v jakýchkoliv organizacích. Na všech těchto údajích je jasně vidět, že během orálněhistorické výzkumu se většinou badatel nemůže vyhnout. Proto je důležitým aspektem výzkumu předem vědět, jaké informace o narátorovi je nutné použít a komu dalšímu budou tyto citlivé informace poskytnuty.⁴³

4 Rozhovory s pamětníky

Pro účely této práce bylo provedeno celkem šest rozhovorů s pamětníky, jenž pochází ze Svobodova rodného regionu. Přímo z Hroznatína je pouze paní Zdislava Hladká, v obci však po určitou část svého života bydlel také pan Josef Novák. Další narátoři pochází z blízkého okolí. Pan Dub žije celý svůj život v Rudíkově, zatímco paní Jandová v obci Rohy. Vyjma již zmíněných pamětníků zde máme také pana Černého a paní Dvořákovou, jenž pochází z Třebíče. Oproti ostatním narátorům žijí celý svůj život ve městě a ne na venkově, což poskytuje trochu odlišný pohled na věc.

4.1 Rozhovor s paní Zdislavou Hladkou

⁴³ VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2015. s. 228-241.

Prvním narátorem, jenž zavzpomínal na časy minulé, byla paní Zdislava Hladká. Celý svůj život bydlí v obci Hroznatín, tedy rodišti Ludvíka Svobody. Paní Zdislava se narodila roku 1940, v období Protektorátu Čechy a Morava. Prakticky celý svůj život pracovala jako účetní a aktuálně si užívá zaslouženého důchodu, ve kterému se věnuje zejména vnučatům a pravnoučatům. Její rodiště, obec Hroznatín, byla v době jejího narození pouze malou vesničkou. Osudy místních rodin byly hodně propletené, jak tomu na venkově bývalo. Na rodinu Svobodových si vzpomíná velmi dobře. Dle jejích informací, v průběhu let shromáždili na tehdejší poměry velké jmění a k jejich gruntu patřilo zhruba 30 hektarů polí, luk a lesů. Vztahy mezi rodinou Svobodových a rodinou paní Zdislavy byly velmi dobré a jednalo se dokonce o vzdálenou přízeň. Paní Hladká vzpomíná zejména na Ludvíkovu dceru Zoe, která byla její dobrou přítelkyní.

První vzpomínka paní Zdislavy na Ludvíka Svobodu pochází z konce čtyřicátých let. Generál Svoboda byl v rámci čistek politicky odstaven a vrátil se na rodinný statek. Když se roku 1949 začalo formovat jednotné zemědělské družstvo, Svoboda obcházel jednotlivé sedláky a snažil se je přesvědčit ke vstupu. Jak vzpomíná paní Zdislava, mnohdy byl velmi horlivý. *„Otcí tenkrát narovinu řekl, že je to nutné a jestli tam nevstoupí, tak ho zničí“*. O to paradoxnější je, že roku 1954 byla Svobodova rodina ze svého gruntu vysídlena. V té době se bohužel jednalo o vcelku běžnou praxi. Kdo vlastnil více než 20 hektarů představoval pro stát problém. Paní Zdislava také vzpomíná, že obecně se má zato, že Svoboda po válce pracoval v družstevní kanceláři. Podle ní to, ale nebyla pravda a pracoval jako obyčejný zemědělec. Jeho situace se změnila až v roce 1953, kdy byl rehabilitován na popud Nikity Sergejeviče Chruščova. Poté se začal dostávat zpět do politického dění v republice.⁴⁴

Volba Svobody prezidentem republiky v roce 1968, znamenala pro obec velkou prestiž. Spoluobčané a krajané z blízkého okolí byli podle paní Zdislavy, na Ludvíka Svobodu velmi hrdí. Toho období bohužel narušila jedna lokální událost. V době prezidentské volby započala v obci Hroznatín stavba kapličky. Když však Svoboda dorazil do rodné vsi, byl zlostí bez sebe. Obyvatele Hroznatína osobně donutil stavbu strhnout. Dle paní Zdislavy si tímto aktem velké množství místních trvale zneprátelil. Více dalších rozporuplných reakcí pak přinesl srpen 1968, kdy bylo Československo napadeno spojeneckými vojsky Varšavské smlouvy. Paní Hladká vzpomíná: *„To jak se zachoval nepřekousnula spousta lidí i tady, odkud pocházel“*. Sama si na invazi vzpomíná velmi dobře. Informovanost byla velmi malá a bylo pro ni šokujícím překvapením, když po cestě do zaměstnání narazila na sovětskou

⁴⁴ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Zdislavou Hladkou, dne 5.9. 2020 v Hroznatíně. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

tankovou jednotku. „*Ráno jsem jela do kanceláře v Rudíkově a nad Hroznatínem u cestářské boudy byl tank. Já jsem se tak hrozně lekla*” Na návrší nad obcí Hroznatín se podle paní Zdislavy nacházelo několik bunkrů, které sověti obsadili. Vyvýšená lokalita dozajista představovala taktický bod, který poskytoval přirozený rozhled, nad relativně širokým okolím. Paní Hladká v dané lokalitě sama nikdy nebyla. Ze strachu tam prý nechodil nikdo.⁴⁵

Invaze přišla hned v prvním roce Svobodovy vlády. Prezidentem byl ale až do roku 1975. Svoboda, se podle paní Zdislavy, v tomto období snažil co nejvíce pomoci rodnému regionu. V Rudíkově nechal zbudovat novou základní školu, jenž nesla jeho jméno. Do rodného Hroznatína, pak byla na jeho popud přistavěna nová příjezdová silnice, jenž obci výrazně pomohla se spojením. Paní Hladká je přesvědčena, že toho ale mohl udělat víc. „*Mohlo se toho postavit mnohem víc, to dělal každý prezident. Lidi tu ale nějak nebili akční*”. Místní děti podle paní Zdislavy, několikrát Svobodu oficiálně navštívili na Pražském hradě. Ten jim měl připravit oficiální oběd na státní úrovni. Pro děti z malých obcí to jistě byl velký zážitek. Sama paní Hladká přiznala, že Svobodův prezidentský úřad jí mnohdy pomohl. „*Mě se tenkrát nikdo a nikde na úřadech neptal, jestli jsem ve straně nebo co dělám. Stačilo říct že jsem ze Svobodovi přízně a nic víc už nebylo potřeba*”

Na otázku jaký je názor na bývalého prezidenta v dnešní době, odpověděla paní Zdislava tak, že je stejně rozporuplný, jako tomu bylo v minulosti. Zhruba před pěti lety byl na návsi vztyčen pomník, což hodnotí velmi kladně. Vždy když je nějaké výročí, k pomníku jsou pokládány květiny a to mnohdy za přítomnosti armádních složek. Svobodův rodný dům není obydlen a stalo se z něj muzeum, kam bylo přeneseno velké množství pamětních předmětů ze Svobodova života, jenž se původně nacházely v rudíkovské základní škole. Prostor Svobodova gruntu také často využívá obec, pro sousedská posezení. Paní Zdislava na závěr rozhovoru, zhodnotila prezidenta Svobodu jako významného muže, jenž udělal mnoho rozporuplných rozhodnutí.⁴⁶

4.2 Rozhovor s paní Marií Jandovou

⁴⁵ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Zdislavou Hladkou, dne 5.9. 2020 v Hroznatíně. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

⁴⁶ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Zdislavou Hladkou, dne 5.9. 2020 v Hroznatíně. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Druhý narátor, jenž poskytl rozhovor pro účely této práce, byla paní Marie Jandová. Paní Marie se narodila roku 1935 v obci Rohy, ve které žije dodnes. Má dvě dcery, pět vnoučat a čtyři pravnoučata. Již v brzkém mládí zažila německou okupaci a život v Protektorátu. Tuto dobu popsala jako období strachu. Nátlak okupantů dozajista nebyl tak masivní jako ve velkých městech, přesto však není pochyb o tom, že měl velký vliv i na život lidí z venkova. Problémem byl nedostatek zboží, informací a především množství jídla. Stejně jako mnoho dalších rodin, i Jandovi, se během války rozhodli část svých zásob jídla uschovat na bezpečné místo, pro případ jakýchkoliv nenadálých událostí. Tuto jejich skrýš však objevil někdo ze vsi a vše uschované ukradl. Tradiční jednota a sounáležitost spoluobčanů v těchto časech dle jejích slov, již poté nebyla nikdy jistá. Dokládá to i další z jejích vzpomínek. Jandovi se během války rozhodli tajně porazit prase. Tradiční zabíjačka však v této době byla nemyslitelná a o to horší byl fakt, že v nejméně vhodné chvíli se u jejich dveří objevil německý voják. S největší pravděpodobností se jednalo o udání. Situace, která mohla přinést postih celé rodině, však naštěstí dopadla dobře. Německý voják většinu masa zabavil pro své vlastní účely a zabíjačku nikde nenahlásil. Podobně traumatický byl pro paní Marii také samotný konec války. Obec Rohy se nachází poblíž hlavního tahu k Velkému Meziříčí a ustupující němečtí vojáci tak touto oblastí procházeli. Několik mladíků z obce se rozhodlo prchající vojáky napadnout. Zhruba tři kilometry od obce tak došlo k ozbrojenému střetu, který si vyžádal jednoho mrtvého a několik raněných. Zanedlouho po odchodu Němců dorazila přímo do vesnice Rudá armáda. Paní Jandová vzpomíná, že sovětsí vojáci zde doplnili zásoby, přivlastnili si několik koní a přenocovali. V domě její rodiny byl ubytován velitel sovětské jednotky. Dle jejích slov se jednalo o slušného muže, jenž měl doma stejně starou dceru, jako byla ona. Věnoval jí dokonce bílý flanelový šátek, který má uschovaný dodnes.⁴⁷

Válka zanechala šrám na celém regionu. Táhnoucí vojska povětšinou přinášela obyčejnému lidu pouze problémy. I poté, co byla Československá republika obnovena, byla na venkově stále bída. Paní Jandová si vzpomíná, že pro výrobu oblečení mnohdy využívali německé poštovní pytle, které byly vyrobeny z relativně kvalitního materiálu. Poválečné období přináší první vzpomínku paní Marie na generála Svobodu. Přesný rok bohužel nedokázala s jistotou určit, je si ale naprosto jistá, že v poválečném období generál navštívil obec Rohy. Dle paní Jandové se jednalo o setkání s muži, kteří se postavili německým okupantům. Osobně posuzoval, zda se jejich činnost dala považovat za odbojovou. Jméno

⁴⁷ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Marií Jandovou, dne 10.3. 2020 v Rozích. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Svoboda bylo v obci dobře známo. Vzhledem ke vzdálenosti k nedalekému Hroznatínu, obyvatelé Rohů dobře věděli, že Ludvík Svoboda je vysoce postavený voják a hrdina 1. světové války. Paní Marie vzpomenula také na to, že ve Svobodově rodném regionu po určitou dobu skrývala také generálova rodina, kterou chtěli Němci dopadnout. Tento fakt ale není vzpomínkou z dětství, nýbrž informace, kterou se dozvěděla až mnohem později.

Na nástup komunismu nevzpomíná paní Jandová příliš ráda. Dle ní se jednalo o podobně komplikovanou dobu, jako tomu bylo za války. Informovanost na venkově byla samozřejmě malá, ale dění v Praze mělo vliv na celý stát. V roce 1953 stála paní Marie před možností vstupu do KSČ. Dle jejích slov se nejednalo ani tak o možnost, jako spíše o povinnost. *„Tenkrát jsem pracovala v kanceláři v Budišově, no a ředitel jednou přišel s přihláškou a řekl, že kdo to nepodepíše, tak už nemusí zítra chodit do práce”*. Do strany tak nevstoupila z přesvědčení ale z nutnosti. Do další nezáviděníhodné situace se dostala roku 1959, kdy se zakládala jednotná zemědělská družstva. Vstup do družstva musel podepsat její otec, Jiří Janda. *„Otec to byl tvrdohlavý lidovec, ten by jim to nepodepsal ani za nic”*, okomentovala paní Marie. Důsledkem toho byla ze svého zaměstnání propuštěna. Není jistě překvapivé, že byla zlostí bez sebe. V reakci na své propuštění přestala platit členské příspěvky v KSČ. Po nějaké době se jí však tento krok vrátil. Okresními představiteli strany byla upozorněna na neplacení příspěvků a možný dopad tohoto aktu. Bylo jí otevřeně oznámeno, že pokud bude opakovaně dělat problémy, tak se její dcery nedostanou na žádnou školu. Paní Marie tak spolkla hrdost a příspěvky zpětně zaplatila.⁴⁸

Poté, co byl Ludvík Svoboda v rámci jedné ze stranických čistek degradován, se vrátil do rodného Hroznatína. Paní Marie si pamatuje jeho pobyt v regionu. Několikrát se s ním dokonce letmo setkala. Svoboda se podle ní zařadil do běžného života a působil v jednotném zemědělském družstvu v rodné obci. Stále však působil silným dojmem a má ho dodnes zafixovaného jako velmi pohledného muže. Velmi dobře si také pamatuje na onu státní návštěvu ze Sovětského svazu, která Svobodu vrátila zpět do politického dění. *„To tenkrát přijela delegace a všichni z Ruska se divili, že je nikde nevíta Svoboda”* Dle jejích slov se v následujících letech vrátil do politiky za Třebíčsko a Velkomeziříčsko a navštívila dokonce jednu z jeho besed o 2. světové válce. Konec sedmdesátých let přinesl Pražské jaro a s ním spjaté politické uvolnění. Paní Jandová věřila, že věci se skutečně začnou měnit. Když byl na popud prvního tajemníka ÚV KSČ, Alexandra Dubčeka, zvolen Ludvík Svoboda prezidentem republiky, v rodném kraji zavládla dobrá nálada a hrdost. *„Svoboda se na to hodil, vzbuzoval*

⁴⁸ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Marií Jandovou, dne 10.3. 2020 v Rozích. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

respekt a všichni si ho v té době vážili". To se však již brzy bohužel změnilo. V srpnu roku 1968 napadly Československo vojska Varšavské smlouvy. Paní Jandová na tuto událost vzpomíná, jako jednu z nejhorších ve svém životě. *„Nikdo nic neřekl, nikdo nic nevěděl a najednou na nebi bombardéry a z kopce za vesnicí jsme viděli, jak v Meziříčí jedou tanky”* Celá rodina Jandových si byla jistá, že je tu nová válka. Situace se však vyvinula jinak. Paní Jandová říká, že rozhodnutí prezidenta a dalších představitelů vlády rozdělilo národ na dvě strany. Svobodovi krajané na prezidenta povětšinou zanevřeli a mnohdy mu celou okupaci dávali za vinu. Dle jejích slov to tak ale ona sama neviděla. *„Tenkrát to bylo všechno hned hotové, s tím nemohl nikdo nic dělat. Naopak kdyby tenkrát ten Svoboda nejel do Moskvy, tak by tam Dubčeka i ty ostatní beztak všechny postříleli”* Paní Jandové je líto, že tato událost navždy pošpinila jméno věhlasného muže. Svoboda byl prezidentem až do roku 1975. Paní Jandová si vzpomíná, že celé okolí se pravidelně sjíždělo do prezidentova rodného Hroznatína, když bylo výročí jeho narozenin, nebo památný den některé ze slavných bitev. Vyzdvihla také to, že v blízké obci Rudíkov nechal Svoboda vystavět novou základní školu, která dodnes nese jeho jméno. Do této školy chodila jedna z dcer paní Jandové. Na svůj rodný region Svoboda podle ní nikdy nezapomněl a snažil se jej zvelebovat, jak jen mohl.

Vzpomíná si také, že s přibývajícými lety se Svoboda vracel domů už velmi málo. Když ho viděla naposledy při příležitosti jedné z oslav u školy v Rudíkově, skoro jej nepoznala. Dle jejích vzpomínek, se na něm podepsalo nejenom stáří, ale také postupující nemoc. Závěr rozhovoru shrnula paní Jandová tak, že ho do dnešních dnů bere jako dobrého prezidenta. *„Byl to velikán, jen měl prostě smůlu, že v době kdy vládl se dělo to co dělo. Pochybuji, že kdokoliv jiný by to udělal nějak lépe”*.⁴⁹

4.3 Rozhovor s panem Josefem Dubem

Dalším narátorem, se kterým proběhl rozhovor, byl pan Josef Dub. Narodil se roku 1964 v Třebíči, ale celý svůj život žije v obci Rudíkov. Pan Josef je mladší než předchozí nárátoři, přesto si na Ludvíka Svobodu pamatuje velmi dobře. Byl to prezident doby jeho mládí. Invazi vojsk Varšavské smlouvy z roku 1968 si prý moc nepamatuje. Vnímá však dodnes, jak hluboký význam měla pro jeho rodinu a pro celý národ. Otec pana Duba byl po celý život velkým kritikem socialistického režimu, který nejednou ovlivnil osudy celé rodiny. Pan Josef vzpomíná: *„Za těch komunistů to byla hrozná doba. Člověk nemohl podnikat a když*

⁴⁹ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Marií Jandovou, dne 10.3. 2020 v Rozích. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

nebyl straník, tak mu všichni házely klacky pod nohy”. Situaci rodiny nepomáhal také fakt, že strýc pana Duba emigroval do Ameriky. Byl to také hlavní důvod, proč byl během povinné vojenské služby označen jako politicky nespolehlivý a skončil u pracovních jednotek. *„Na vojně jsem měl jediný štěstí v tom, že jsem byl vyučenej automechanik, takže jsem skončil v dílně a skoro celou vojnu opravoval auta vyšším šaržím*”.⁵⁰

Pan Dub vzpomíná, že již za jeho mládí byl prezident Svoboda velmi rozporuplnou osobností. Ve škole slýchal o jeho hrdinských činech z dob 2. světové války, doma se však spíše probírala jeho úloha v srpnové invazi z roku 1968. V otázce školství, měl Svoboda pro domácí region velký význam. Na jeho popud totiž byla v Rudíkově zbudována nová základní škola, do které se sjížděly děti z celého okolí. Pan Josef otevření nové školy stihl ještě v rámci svého studia a devátý ročník tak absolvoval v této nové budově. Na otevření vzpomíná: *„Když otvírala škola, tak to byla hrozná sláva a přijelo spoustu hostů. Paradoxně Svoboda ale ne, protože byl už velmi nemocný*”. Škola byla na tehdejší poměry velmi moderní a mnoha způsoby také unikátní. Každá třída měla vedle dveří prosklený pruh, jenž sloužil jako kukátko. Tato věc nebyla určena pro pedagogy, ale pro návštěvy, které do školy často přicházely. Jednalo se o takzvanou prezidentskou školu, jenž byla svým způsobem Svobodovi zasvěcena. Na jednotlivých chodbách, se podle pana Josefa nacházely informační stolky, jenž popisovaly Svobodův život a činy. Ve škole se také nacházelo velké množství artefaktů z prezidentova života. Jmenovitě si pan Dub vzpomněl například na půdu z místa, kde se odehrála bitva o Dukelský průsmyk. Jak již bylo zmíněno dříve, většina z těchto Svobodových mement, byla v průběhu let přesunuta do Svobodova rodného domu v Hroznatíně, kde vzniklo muzeum. Josef Dub tuto informaci potvrdil a okomentoval: *„Po komunistech se už na tyhle věci moc nehrálo a vím že část se převezla do Hroznatína. Sám jsem tam nikdy nebyl ale mělo by to být ve zrekonstruované stodole Svobodovic domu. Vždycky se tomu tady říkalo, že to je nejdražší stodola v republice*”.⁵¹

4.4 Rozhovor s panem Antonínem Černým

⁵⁰ Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Josefem Dubem, dne 12.3. 2020 v Rudíkově. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

⁵¹ Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Josefem Dubem, dne 12.3. 2020 v Rudíkově. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Čtvrtý rozhovor byl veden s panem Antonínem Černým, který se narodil roku 1960 v Třebíči. Oproti ostatním narátorům žil po celý život v relativně velkém městě. Třebíč je od Svobodova rodného Hrozatína vzdálena asi 16 kilometrů, a patří do tak do stejného místního regionu. Pan Antonín celý svůj život pracuje jako řidič z povolání. Jeho velkým snem bylo stát se řidičem autobusu, v dopravním podniku ČSAD. Z nedostatku zkušeností a politického zasazení, se mu tento sen splnil až po roce 1989. Ludvík Svoboda se stal prezidentem republiky v době, kdy bylo panu Antonínovi sedm let. V témže roce také zažil invazi spojeneckých vojsk Varšavské smlouvy. Celou dobu označuje jako jedno z nejhorších období našich dějin. Sám tehdy danou situaci ještě úplně nechápal, viděl ale vzrůstající nenávisť svých rodičů k režimu. Informace o pohybu vojsk získala rodina Černých nejdříve z rádia. Poté otec pana Antonína vyrazil do města za známými, jenž měli příbuzné v Praze. Od nich se telefonicky dozvěděli více faktů, které se následně šířily dál po městě. Informovanost zde byla oproti venkovu mnohem větší. Pan Antonín vzpomíná: „*Táta ten byl tehdá úplně bez sebe. Řval, nadával, no a nejhorší bylo, když pak po tom osmašedesátým přišli v práci, aby podepsal souhlas*”. Není jistě žádným překvapením, že Sametovou revoluci z roku 1989 rodina Černých slavila se sklenicí šampaňského v ruce.⁵²

Co se týče Ludvíka Svobody, pan Antonín si vzpomíná, že ve škole o něm mluvili jako o hrdinovi světových válek. O tom, že pochází ze stejného regionu, věděl. Ví také s jistotou, že Ludvík Svoboda Třebíč několikrát navštívil. Ani jednu z těchto návštěv si ale nevybavuje. Pan Černý poukázal na fakt, jak úzce bylo spojeno vzdělávání se státní propagandou, což hodnotí velmi negativně. „*Dukla sem Dukla tam, to do nás sypali horem dolem, ale že z Třebíče pocházelo 6 pilotů, co bojovali v Anglii, o tom se mluvit nesmělo*”. Jednalo se o Stanislava Huňáčka, Emanuela Krajínu, Bedřicha Kružíka, Josefa Macháčka, Karla Nahodila a Jindřicha Svobodu. Pan Antonín tyto jména zná z paměti a řekl je s naprostou jistotou. Důstojné piety se trebičští letci dočkali až v roce 2005, kdy byla ve městě představena pamětní deska. Pan Černý si myslí, že tento památník vznikl především z iniciativy místostarosty Mastného, který byl synovcem jednoho z letců.⁵³

Později také poukázal na fakt, že město Třebíč je rodištěm věhlasného generála a legionáře, Jana Syrového. Dle svého mínění, je pro něj generál Sýrový mnohem důležitější osobností, nežli Ludvík Svoboda. „*To víte, po válce to Svoboda podepsal, protože měl naděláno v kalhotách. No a vyplatilo se mu to, byl z něj pan hrdina prezident. Sýrový byl ale*

⁵² Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Antonínem Černým, dne 23.8. 2020 v Třebíči. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

⁵³ Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Antonínem Černým, dne 23.8. 2020 v Třebíči. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

taky voják a místo úřadu dostal od komunistů akorát tak kriminál". Pan Antonín v tom vidí dodnes velkou nespravedlnost. Před nedávnem slyšel, že rodina generála Syrového chce zahájit právní řízení, které má generála očistit od obvinění ze spolupráce s nacistickou okupační správou. V závěru rozhovoru pan Černý zhodnotil prezidenta Svobodu takto: „*Neberu ho, je to pro mě zrádce co zradil třikrát a to se neodpouští. Všichni komunistický prezidenti byli loutky a Svoboda byl jedna z největších*". Svobodovu roli v nástupu komunismu, srpnové invazi z roku 1968 a období normalizace, vnímá pan Černý extrémně negativně a zastává názor, že většího uznání by se mělo dostat hrdinům z regionu, jenž byli socialistickým režimem Československa perzekuováni.⁵⁴

4.5 Rozhovor s panem Josefem Novákem

Dalším pamětníkem, jenž zavzpomínal na časy minulé, je pan Josef Novák. Narodil se roku 1935 v obci Rudíkov, ve které žije po většinu svého života. Několik let ale také bydlel v Hroznačině, kde žije část jeho rodiny. Celý svůj život pracoval v oblasti zemědělství a aktuálně si užívá zaslouženého důchodu, který dle svých slov tráví především prací na zahradě. Ze svého dětství si pan Josef pamatuje nacistickou okupaci. Rudíkov se v době protektorátu přejmenoval na Rudikau, což podle něj všechny místní občany velmi iritovalo. Němečtí vojáci, či přímo gestapo, jezdili do obce velmi často. V okolí se totiž skrývalo několik židů z Třebíče a pan Braun, žid pocházející přímo z Rudíkova. V obecní lokalitě se také hledala rodina Ludvíka Svobody, jenž tou dobou bojoval v exilové armádě. Toho si prý byli všichni místní dobře vědomi. Sám prý tehdy nevnímal, o jak nebezpečnou dobu jde. Vzpomíná si ale dobře na konec války, který rozhodně nebezpečný byl. Ustupující vojska německé armády procházeli obcí Rudíkov, při cestě do Velkého Meziříčí. Dle pana Nováka, se Němci chovali velmi slušně a byli vděční za každou trochu jídla, které jim několik místních dalo. Spali po skupinách v jednotlivých stodolách po celé vesnici. Vzpomíná si také, že velitel německé jednotky, chtěl nechat dva své muže zastřelit za nekázeň. Zbytek jednotky se mu ale postavil a rozsudek tak byl zrušen. V obci se Němci dlouho nezdržovali a pokračovali dál. Důvod byl zřejmý, nedlouho po jejich odchodu se totiž objevila Rudá armáda. Ještě před příchodem ruského vojska ale celou vesnici otřásla tragédie. Několik chlapců šlo rudoarmějcům naproti. Po cestě ale potkali poslední opozdilé Němce. Rudíkovský rodák,

⁵⁴ Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Antonínem Černým, dne 23.8. 2020 v Třebíči. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Alois Mikyska, byl těmito vojáky zastřelen. Dle pana Nováka se jednalo o velmi milého a oblíbeného chlapce a jeho smrt ho velmi mrzí dodnes.

Sovětští vojáci se prý chovali ve vesnici o poznání hůř, než ti němečtí. Zabavovali koně, kterými nahrazovali své vlastní. V mnoha případech bohužel brali i koně, kteří nebyli určeni pro jízdu na dlouhé trasy, ale pro práci. Tato zvířata nemohla splnit očekávání vojáků a čekala je tak jistá smrt. Pan Josef vzpomíná: „*Moje maminka z toho byla úplně špatná. Jeden oficír vtrhl do světnice a ve špinavých botech si lehl do postele. Pak už jen řval, ať mu naši donesou jídlo a něco k pití*”. Po odchodu armády byla situace v oblasti stále napjatá. Otec pana Nováka společně s dalšími muži ves hlídal v patrolách, neboť v okolních lesích se podle nich stále skrývali dezertující němečtí vojáci. Žádný už však do obce nezavítal. Situace v poválečném Rudíkově se postupně uklidňovala, čemuž prý dopomohlo obnovení činnosti spolků Orel a Sokol.⁵⁵

Pan Novák si vzpomíná, že na desáté výročí úmrtí prezidenta Masaryka, do obce zavítal generál Svoboda. Pro všechny to byla velká sláva a bylo prý zcela zřejmé, v jak velké úctě všichni občané generála ctili. Nástup komunismu prý na vesnici nebyl tak drastický, jak by se mohlo zdát. Problém přišel až se zakládáním JZD, což rozdělilo společnost a rozhádalo i mnohdy dobré přátele. Rodina pana Nováka nevlastnila žádné rozsáhlejší pozemky a dle jeho slov tak nepřišli o mnoho. V Rudíkově však byly mnohem větší sedlácké rodiny, které kolektivizaci nikdy nedokázaly strávit. Zhruba v této době se prý také vrátil Ludvík Svoboda. Mezi lidmi se říkalo, že Svoboda už má politiky a bojů dost a chce už pouze klid ve své rodné obci. Dnes už pan Josef ví, že to tak jednoduché zdaleka nebylo. Svoboda prý jak v Hroznatíně, tak v Rudíkově, agitoval u mnoha lidí za vstup do družstva, což mu mnoho z nich mělo za zlé. „*On se o to družstvo tady zasadil hrozně moc. Mimo to on byl samozřejmě čestnej předseda, ale neváhal nahodit montérky a jít s náma normálně pracovat*”. Pan Josef na Ludvíka Svobodu vzpomíná jako na pracovitého a příjemného muže. Po několika letech Svoboda rodný kraj opustil a vrátil se do armády. To bylo dle pana Nováka jasný ukazatel jeho opětovného vzestupu. Když se roku 1968 stal prezidentem republiky, pro celý kraj to prý byla velká událost. Názory na jeho osobu se prý kvůli předešlé činnosti v JZD značně lišily, ale i tak lidé věřili, že je bude reprezentovat dobře. Bohužel rok 1968 je zároveň rokem, kdy do Československa přišla vojska našich spojenců.⁵⁶

⁵⁵ Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Josefem Novákem, dne 8.1. 2021 v Rudíkově. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

⁵⁶ Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Josefem Novákem, dne 8.1. 2021 v Rudíkově. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Pan Novák vzpomíná, že v době invaze byly v domácím regionu názory na prezidenta Svobodu vcelku vlažné. Nepřišlo mu, že by jej někdo z daných okolností obviňoval. Odsouzení mnoha spoluobčanů prý přišlo až za mnoho let. Rok 1968 a léta následující označil pan Josef jako období strachu, které v mnoha ohledech připomínalo nacistickou okupaci. Děni na národní scéně ale prý ve velkém množství zastínila Svobodova snaha, pozvednou rodný region. Během Svobodova druhého prezidentského období se zasadil o zbudování nové základní školy v Rudíkově, jenž později nesla jeho jméno. Pan Novák tento akt hodnotí velmi kladně. *„Takováhle velká škola, to bylo něco. Sjížděly se sem děti z celého okolí a vesnici to hrozně pozvedlo”*. Prezident Svoboda prý také několikrát pozval rudíkovské děti na návštěvu do Pražského hradu. Děti prý vždy byly nadšené a opakovaly historky o tom, jak honosné byly prezidentské obědy, kde se musel dodržovat jídelní protokol.

Pan Josef Novák hodnotí Ludvíka Svobodu jako dobrého prezidenta. Oproti ostatním představitelům našeho státu, ho vidí jako člověka, jenž svůj úřad zastával se vši úctou. Je také poměrně kritický k tomu, jak je na něj nahlíženo dnes. *„To víte, po revoluci jsou najednou všichni hrozně protikomunističtí a chytrí jak rádio. Svoboda byl normální chlap z vesnice, co to někam dotáhl. To že Rusové si dělali, co chtěli, s tím on nic dělat nemohl”*. Pan Novák ví, že spousta věci na socialismu nefungovala. Přesto se nezdráhá přiznat, že byl členem KSČ a komunisty ve volbách volí dodnes. Ludvík Svoboda pro něj představuje politika, za kterého se občan nemusel stydět. ⁵⁷

4.6 Rozhovor s paní Anežkou Dvořákovou

Posledním pamětníkem, se kterým byl veden rozhovor, byla paní Anežka Dvořáková. Narodila se v Třebíči, roku 1944. Po celý svůj život pracovala jako prodavačka, v několika místních obchodech. Aktuálně si užívá důchodu, který ji však velmi komplikuje zhoršující se zdravotní stav. Paní Dvořáková pochází ze skromných poměrů a dle svých slov si vždy vážila každé drobnosti. V tomto směru také vychovávala své dva syny. V době kdy skončila 2. světová válka jí byl pouhý rok a z tohoto období si tak nic nepamatuje. O tom, že se během války nedaleko Třebíče skrývala Svobodova rodina, nikdy neslyšela. Paní Anežka ví, že Svoboda pocházel z nějaké malé vesničky nedaleko Třebíče, jejím názvem si však není jistá. Sama se s generálem Svobodou nikdy nesetkala. Vzpomíná, že se o něm učila ve škole, kde

⁵⁷ Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Josefem Novákem, dne 8.1. 2021 v Rudíkově. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

byl vždy prezentován jako jeden ze státních hrdinů. Dle svých slov se však o politiku a historii nikdy nijak zvláště nezajímala a žila spíše přítomností.⁵⁸

Okupaci z roku 1968, si pamatuje jako velmi zmatenou dobu. Informace o postupu vojsk, se dověděla až následující den, neboť prý v době zahraniční intervence měla její rodina porouchané rádio. Přiznává, že tuto událost oproti ostatním lidem nikdy nijak zvláště neprožívala a dodnes neví, kdo co tehdy udělal a kdo byl pravým viníkem. Invazi vojsk Varšavské smlouvy prý tehdy mnoho lidí dávalo za vinu právě Svobodovi. Prý všichni vkládali do prezidenta důvěru, že s danou situací něco udělá. Ona sama celou událost pojala tak, že se pouze musí přizpůsobit novým nařízením a hledět si svého. Následná éra normalizace prý byla velmi nepříjemná ale jí samotné se nijak zvláště nedotkla. *„Josefe mě tenkrát bylo nějakých 24 nebo 25. Byla jsem vyučená, normálně jsem pracovala a měla dvě děti. Víím že problémy měli lidi, co chtěli studovat, ale to už se mě netýkalo. Normálně jsem žila a kdo byl v Praze na hradě mi bylo úplně jedno”*. Z daného období si spíše než Svobodu pamatuje nastupujícího vrcholného politika a budoucího prezidenta, Gustava Husáka. Ten byl podle paní Dvořákové mnohem více vidět. Poznamenala také to, že jí vždy vadilo, že mluvil pouze slovensky.⁵⁹

Éru socialismu v našem státě hodnotí paní Anežka Dvořáková vcelku neutrálně. Oceňuje ale, že právě za vlády komunistů byla nedaleko Třebíče v Dukovanech postavena jaderná elektrárna. Právě tento projekt prý změnil Třebíč v opravdové město, neboť se do něj přestěhovalo velké množství nových lidí. Jak znovu zdůraznila, politicky nebyla nikdy nijak angažovaná a již dlouhé roky se neúčastní žádných voleb. Za svůj život paní Anežka zažila vládu deseti prezidentů. Sama nevnímá Ludvíka Svobodu, oproti ostatním nejvyšším představitelům našeho státu, jako nijak zvláštního. *„Já si přesně už na všechno nevzpomínám, ale Svoboda tam byl podle mě jen chvíli a nic pořádně neudělal. To ten Husák byl větší zvíře. Ze všech prezidentů si ale asi nejvíc pamatuju Havla, to je dodneška pro všechny modla. Jak jsem ale už řekla, o politiku jsem se nikdy nezajímala a zajímat už se na starý kolena nebudu”*⁶⁰

⁵⁸ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Anežkou Dvořákovou, dne 18.5. 2021 v Třebíči. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

⁵⁹ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Anežkou Dvořákovou, dne 18.5. 2021 v Třebíči. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

⁶⁰ Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Anežkou Dvořákovou, dne 18.5. 2021 v Třebíči. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Závěr

Stanoveným cílem této kvalifikační práce bylo ukázat, jak osobnost Ludvíka Svobody vnímají jeho pamětníci a jak si ho samotného pamatují. Práce je rozdělena celkem do čtyř kapitol, které jsou dále rozvíjeny v jednotlivých podkapitolách. První kapitola pojednává o životě Ludvíka Svobody, jak ho popisuje odborná literatura. O osudech tohoto muže by mohl být sepsán nespočet knih. Je tedy o to zajímavější, že dostupné literatury na toto téma existuje relativně málo. Velkým zdrojem jsou dozajista samotné Svobodovy paměti, jenž mu v době vydání byly režimem zakázány publikovat. V rámci jakýchkoliv pamětí, se však vždy musí brát v potaz vlastní autorova sebereflexe, jenž není vždy zcela korektní. Stejná problematika se může týkat také knihy od Ludvíkovy dcery Zoe Klusákové-Svobodové, jenž v ní podle svých vzpomínek popisuje osudy svého otce. I přes jakékoliv možné zkreslení či zaobalení určitých událostí, jsou však obě knihy velmi přínosné. Při hledání použitelné literatury na toto téma, jsem narazil také na řadu populistických publikací, které se ke Svobodovu odkazu vymezují pouze útočně. Tyto knihy nebyly nijak využity.

Druhá kapitola pojednává o zápisech z kroniky obce Rudíkov, jenž se týkají Ludvíka Svobody. Kronika byla sepisována mezi lety 1926-1969. Jedná se o nedocenitelný lokální pramen, jenž popisuje dějiny obce. Jak již bylo zmíněno, vesnice Rudíkov a Hroznatín byly roku 1964 sloučeny pod jednotnou centrální zprávu a autoři kroniky tak Svobodu označují jako rudíkovského rodáka. Ze zápisů jenž popisují události z doby 2. světové války lze doložit, že Svobodovu rodinu v okolí obce pravidelně hledalo německé gestapo. Zaznamenány jsou také Svobodovi časté návštěvy rodného regionu po válce. V kronice se bohužel nenachází prakticky žádné informace o Svobodově návratu do Hroznatína, poté co byl během jedné z kádrových čistek odstraněn z vedení státu. Stejně tak tento pramen popisuje pouze okrajově okolnosti srpnové invaze vojsk Varšavské smlouvy, z roku 1968. Svoboda, v té době již prezident, není v tomto zápisu nijak zmíněn.

Další kapitola pojednává o teoretických aspektech metody orální historie. Od 20. století historikové ve velké míře začali využívat osobně prožitou minulost, jenž zprostředkovávají pamětníci. Při správném výběru narátora a vedení rozhovoru, může historik získat jedinečný obraz živoucí historie. Tato metoda je v rámci historického bádání nedocenitelná. V úvahu se samozřejmě musí brát narátorovo možné zaujetí, u kterého je nutné podrobit ho důsledné analýze a kritice.

Čtvrtá kapitola popisuje rozhovory s jednotlivými pamětníky. Všichni tito narátoři pochází ze Svobodova rodného regionu. Jednotlivě se liší z hlediska sociálního zázemí, politických názorů, ale také samotného věku. Takřka všechny rozhovory byly vedeny v dobrém duchu a náladě, jednotlivě se však mezi sebou velmi lišily. Rozhovory byly vedeny, jako životopisná povídání, kde prostor pro vyjádření vlastních vzpomínek, dostali samotní narátoři. První rozhovor byl veden s paní Zdislavou Hladkou, která pochází z obce Hrozantín. Je jí 81 let a s rodinou Ludvíka Svobody je vzdáleně příbuzensky spjata. Rodinu bývalého prezidenta znala velmi dobře. Samotného Ludvíka Svobodu si pamatuje také z doby, kdy se v obci zakládalo jednotné zemědělské družstvo. Právě v této době si prý Svoboda zneprátelel řadu místních obyvatel, když se je nátlakem snažil přesvědčit pro vstup do vznikajícího družstva. Svoboda sám pak podle ní v tomto státním podniku pracoval jako zemědělec. Poté co se vrátil do vrcholné politiky, se relativně rychle stal prezidentem. Paní Zdislava podotkla, že pro celý region to byla velká čest. Zmínila ale také událost, která Svobodovi značně poškodila reputaci. V období Svobodovi prezidentské volby se v obci stavěla kaplička. Proti této stavbě Svoboda prudce vystoupil a místní ji byli na jeho popud nuceni zbourat. Co se týče srpnové invaze z roku 1968, paní Hladká popsala Svobodovu úlohu velmi vlažně. Uznala však, že mnoho místních na něj zanevřelo. V rozhovoru bylo také vyzdvíženo Svobodovo úsilí pozvednou rodný region. V Rudíkově byla na jeho popud zbudována nová základní škola a také nová příjezdová komunikace v Hrozantíně. Paní Zdislava Hladká vnímá Ludvíka Svobodu značně rozporuplně, stejně jako tomu bylo v minulosti.

Dalším narátorem je paní Marie Jandová. Pochází z obce Rohy a je jí 86 let. Na Ludvíka Svobodu si poprvé pamatuje z období po konci 2. světové války. Generál prý osobně navštívil obec Rohy, kde se setkal s muži, kteří prováděli odbojovou činnost proti německé okupaci. Dle jejího názoru měl osobně posuzovat jejich činy a zapisovat je. Svoboda byl podle ní v dané době velmi známou osobností, jakožto hrdina 1. světové války. Na éru socialismu nevzpomíná paní Jandová ráda. Kvůli politice byla propuštěna ze zaměstnání, což jí značně zkomplikovalo život. Při této příležitosti ale vzpomněla také na Ludvíka Svobodu, jenž byl zhruba ve stejné době degradován a vrátil se do rodného regionu. Paní Marie osobně Ludvíka Svobodu několikrát potkala a podotkla, že vždy působil velmi elegantně. Když byl zvolen prezidentem, vyjádřila přesvědčení, že se na danou úlohu perfektně hodil. Události z roku 1968 označila paní Jandová jako jedno z nejhorších období jejího života. Krajané prý na Ludvíka Svobodu značně zanevřeli, ona sama však podotkla, že s danými událostmi nemohl on sám nic udělat. Paní Marie také velmi kladně hodnotí Svobodův přístup k rodnému regionu. Na novou základní školu, jenž nechal prezident postavit, prý dokonce chodila jedna z

jejích dcer. V závěru rozhovoru paní Jandová zhodnotila Ludvíka Svobodu jako velikána, jenž měl smůlu na těžké události, kterým musel během svého politického života čelit.

Třetím pamětníkem, který zavzpomínal na časy minulé, byl pan Josef Dub. Je mu 57 let a celý svůj život prožil v obci Rudíkov. Pan Josef se narodil do éry socialismu, ke které je dodnes velmi kritický. Jeho rodina byla totiž kvůli politickým otázkám značně perzekuována. Ludvík Svoboda byl prezidentem v době mládí pana Josefa. Vzpomíná si, že Svoboda byl rozporuplnou osobností již tehdy. Ve škole slýchal o jeho hrdinských činech z dob 2. světové války, doma se však spíše probírala jeho úloha v srpnové invazi z roku 1968. K této problematice se pan Dub staví spíše neutrálně. Zmínil však, jak velký význam měl Svoboda pro obec Rudíkov. V nové základní škole, jenž byla zbudována na jeho popud, absolvoval pan Josef devátý rok svého studia. Cela instituce prý byla na tehdejší poměry velmi moderní a značně unikátní. Pan Dub označil tuto školu jako prezidentskou, protože byla v postatě zasvěcena Svobodově životu. Nacházelo se v ní mnoho informačních tabulí a artefaktů, které se ke Svobodovi vztahovaly. Většina těchto věcí však po revoluci, podle pana Josefa, skončila ve Svobodově rodném domě v Hroznatině, kde je dnes jeho muzeum.

Dalším narátorem je pan Antonín Černý. Je mu 61 let a celý svůj život žije v Třebíči. Toto město je vzdáleno od Svobodovy rodné vsi vzdáleno zhruba 16 kilometrů. Ludvík Svoboda se stal prezidentem, když bylo panu Antonínovi sedm let. Dle jeho slov prezident Třebíč několikrát navštívil, on sám se s ním však nikdy nesešel. Pan Černý si vzpomíná, jak se na základní škole učili o Svobodových činech během světových válek. To vnímá dodnes velmi negativně, neboť to vidí jako pouhou státní propagandu. Celkově byl pan Černý po celou dobu rozhovoru k Ludvíku Svobodovi velmi kritický. Za zlé mu má především vstup do KSČ, z čehož v následujících letech profitoval. Pan Antonín zastává názor, že z rodného regionu pochází více válečných hrdinů, na které by měl být brán větší zřetel. Jmenoval například třebíčského rodáka, generála Syrového, či šestici třebíčských pilotů, kteří bojovali za 2. světové války v Anglii. Celkově pan Antonín Černý vnímá Ludvíka Svobodu jako zrádce a sovětskou loutku.

Pátým narátorem se stal pan Josef Novák. Narodil se v obci Rudíkov a je mu 86 let. Část svého života bydlel také v obci Hroznatín. Během svého dětství, zažil pan Josef nacistickou okupaci. Jako dítě prý nevnímal, o jak nebezpečnou dobu se jedná. Vzpomíná si však, že němečtí vojáci byli v rodné obci častou návštěvou. V jejím okolí se snažili, dopadnou rodinu Ludvíka Svobody, jenž tou dobou pobýval v exilu. Nikdy však nikoho nenašli. Na věhlasného generála poprvé pan Novák narazil při příležitosti desátého výročí úmrtí prezidenta Masaryka. Svoboda v dané době Rudíkov navštívil a bylo prý zřejmé, že ho

všichni místní velmi uznávají. Názory na něj se prý začaly měnit až v době, kdy se začalo zakládat místní JZD. Svoboda prý u řady rodin agitoval pro vstup, což mu mnoho lidí mělo za zlé. Sám pán Josef však na Ludvíka Svobodu vzpomíná jako na pracovitého a příjemného kolegu z družstva. Zastával prý funkci čestného předsedy, neváhal se však chopit jakékoliv práce. Poté co se generál vrátil do vrcholné politiky a stal se prezidentem, celý region dle pana Nováka cítil hrdost. Názory lidí na Svobodu po invazi vojsk Varšavské smlouvy prý byly vlažné. Nepřišlo mu však, že by mu někdo něco dával za vinu. Jisté odsouzení jeho postupů v daných událostech prý místní lidé začali řešit až o mnoho let později. Pan Josef také zmínil stavbu nové školy, kterou hodnotí velmi kladně. Poukázal také na to, že prezident Svoboda několikrát pozval rudíkovské děti na Pražský hrad, což pro ně byla velká událost. Celkově pan Novák hodnotí Ludvíka Svobodu jako dobrého prezidenta, který zastával úřad se vši důstojností a nikdo se za něj nemohl stydět. Poměrně kritický je k tomu, jak je na něj dnes nahlíženo. Dle jeho názoru to není patřičné.

Poslední rozhovor proběhl s paní Anežkou Dvořákovou. Je jí 77 let a celý svůj život žije v Třebíči. Paní Anežka se nikdy nijak zvláště nezajímala o politiku ani historii. Dle svých slov vždy žila spíše přítomností a hleděla si svých věcí. Na prezidenta Svobodu si vzpomíná a ví, že pochází ze stejného regionu jako ona. Přesně ale nedokáže určit, kde se vlastně nachází prezidentův rodný Hrozatín. Jeho činy za světových válek si prý také nijak zvláště nepamatuje. Okolnosti z roku 1968, paní Anežka popisuje jako velmi zmatené. Sama však přiznala, že oproti ostatním lidem dané události nijak zvláště neprožívala. Dle jejích vzpomínek, řada lidí ze sovětské intervence obviňovala právě Svobodu. Více než tehdejšího prezidenta, si však paní Dvořáková pamatuje spíše Gustava Husáka, který měl podle ní pro národ mnohem větší význam. Éru po roce 1968 vnímá vcelku neutrálně. Oceňuje především to, že za vlády komunistů byla nedaleko Třebíče postavena nová jaderná elektrárna, díky které se město značně zvětšilo. Ludvíka Svobodu paní Anežka nevnímá jako nijak zvláště důležitého prezidenta. Dle jejích slov byl v úřadu příliš krátce a nic podstatného neudělal.

Každý z provedených rozhovorů probíhal trochu odlišně, z každého ale byla získána celá řada informací. Jak tedy pamětníci vzpomínají na Ludvíka Svobodu a jak si ho pamatují? Jednotnou odpověď nenalezneme. S jednoznačně kladným hodnocením se setkáváme pouze u pana Nováka a paní Jandové. Oba zohledňují to, v jak složité situaci se Svoboda jakožto prezident v roce 1968 nacházel. Naprosto diametrální pohled na tuto osobnost, má pan Antonín Černý. Svobodu se neostýchá označit za zrádce a loutku, zejména mu vadí jeho činnost v KSČ. Zastává názor že pocta by se měla skládat veteránům, kteří byli v době socialismu perzekuováni. Relativně neutrální postoj ke Svobodovi, mají pan Dub a paní

Hladká. Oba v rozhovoru spíše zohledňovali prezidentův přínos pro domácí region, především tedy stavbu nové základní školy v Rudíkově. Mimo všechny jmenované narátory se staví paní Anežka Dvořáková, která si na moc faktů z minulosti bohužel nevzpomněla. Vinu na tom může nést samotné vedení rozhovoru či její zdravotní stav. Kromě paní Dvořákové všichni narátoři vyjádřili uznání za Svobodovu činnost během světových válek. Zároveň jednotlivé rozhovory poukazují na fakt, že si Svoboda byl v rodném kraji dobře znám a také velmi respektován. Situace se zásadně změnila až při zakládání JZD, kdy měl Svoboda agitovat u mnoha lidí pro vstup. Ještě více rozporuplných reakcí pak přinesl rok 1968. Na jednu stranu byly místní lidé hrdí, že je jejich krajan prezidentem, na stranu druhou jeho pověst nenávratně poskvřnila jeho role v invazi vojsk Varšavské smlouvy. Co se týče osobního pohledu, se Svobodou se osobně setkali paní Hladká a Jandová, stejně jako pánové Dub a Novák. U paní Zdislavy Hladké je zajímavý zejména příbuzenský vztah s rodinou Svobodových. Během rozhovoru bývalého prezidenta několikrát jednoduše nazvala „Ludva“, čímž dala jasně najevo bližší vztah, než měl zbytek narátorů. Paní Jandová vyzdvihla Svobodovo přirozené charisma, zatímco pan Novák poukázal na Svobodovu přirozenou autoritu a pracovitost. Pan Dub viděl bývalého prezidenta až v závěru jeho života, přičemž poukázal na viditelnou sešlost a špatný zdravotní stav. Co se týče Svobodových návštěv rodného regionu, většinu z těch o kterých jednotliví pamětníci mluvili, dokládají zápisy z kroniky obce Rudíkov.

Mnoha narátory zmiňovaná základní škola v Rudíkově funguje dodnes. Stále také nese Svobodovo jméno. Jedná se vcelku o raritu, neboť jména komunistických představitelů většinou po Sametové revoluci ze vzdělávacích institucí zmizela. Tato základní škola mi je velmi blízká, neboť jsem ji devět let sám navštěvoval. Dodnes je v ní patrný Svobodův odkaz. Většina pamětních předmětů byla ze školy skutečně odstraněna. Její hlavní halu však dodnes zdobí jeho obraz, na kterém je vyobrazen ve vojenské uniformě. Ludvík Svoboda měl vždy pro domácí region velký význam. I přes řadu diskutabilních událostí, jimiž během svého života prošel, si místní lidé připomínají především to dobré, za co na něj mohou být hrdí.

Resumé

Tato práce je zaměřena na osobnost bývalého armádního generála a prezidenta Československé socialistické republiky, Ludvíka Svobodu. Hlavním cílem této práce bylo ukázat, jak osobnost Ludvíka Svobody vnímají jeho pamětníci a jak si ho pamatují. Teoretická část práce se opírá o odbornou literaturu. Na ni navazuje kapitola o Ludvíku Svobodovi, v zápisech kroniky obce Rudíkov. Praktická část práce vychází z využití metody orální historie. Jednotlivé rozhovory byly provedeny s pamětníky, jenž pocházejí ze Svobodova rodného regionu. Celkem bylo provedeno pět rozhovorů a to se Zdislavou Hladkou, Marií Jandovou, Josefem Dubem, Antonínem Černým, Josefem Novákem a Anežkou Dvořákovou. Jednotlivé rozhovory byly poté porovnány a analyzovány. Tato práce by měla poskytnout jedinečný obraz toho, jak pamětníci vnímají tuto významnou osobnost.

This work is focused on the personality of the former army general and president of the Czechoslovak Socialist Republic, Ludvík Svoboda. The main goal of this work was to show how the personality of Ludvík Svoboda is perceived by his witnesses and how they remember him. The theoretical part of the work is based on expertise literature. It is followed by a chapter on Ludvík Svoboda, in the records of the chronicle of the village of Rudíkov. The practical part of the work is based on the use of the method of oral history. Individual interviews were conducted with witnesses from Svoboda's home region. A total of five interviews were conducted with Zdislava Hladka, Maria Jandová, Josef Dub, Antonín Černý, Josef Novák and Anežka Dvořáková. The individual interviews were then compared and analyzed. This work should provide a unique picture of how witnesses perceive this important personality.

Seznam použitých pramenů a literatury

A. Ústní prameny

Rozhovor autora (Josefa Jaša) s paní Zdislavou Hladkou, dne 5.9. 2020 v Hroznatíně. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Marií Jandovou, dne 10.3. 2020 v Rozích. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Josefem Dubem, dne 12.3. 2020 v Rudíkově. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Antonínem Černým, dne 23.8. 2020 v Třebíči. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Rozhovor autora (Josef Jaša) s panem Josefem Novákem, dne 8.1. 2021 v Rudíkově. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

Rozhovor autora (Josef Jaša) s paní Anežkou Dvořákovou, dne 18.5. 2021 v Třebíči. Audio záznam uložen v soukromém archivu autora.

B. Písemné prameny

SOkA Třebíč, f. Obecní úřad Rudíkov, *Kronika obce Rudíkov 1923-1969*. s. 153.

C. Odborná literatura

HRABICA, Zdeněk. *Pět válek Ludvíka Svobody*. Praha: Futura, 2013. ISBN 978-80-86844-92-3.

WESTWELL, Ian. *První světová válka den po dni*. V Praze: Naše vojsko, 2013. ISBN 978-80-206-1351-6.

STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel, CHRÁST, Radím. *Legionáři s lipovou ratolestí II*. Polnička: Tváře, 2015. ISBN 978-80-88041-01-6.

KLUSÁKOVÁ, Zoe. *O tom, co bylo: životopis Svobodovy rodiny*. Praha: Noos, 2017. ISBN 978-80-88117-11-7.

SVOBODA, Ludvík. *Cestami života*. Praha: Orego, 1996. ISBN 80-902107-5-9.

SVOBODA, Ludvík, KLUSÁKOVÁ, Zoe. *Deník z doby válečné: červen 1939 - leden 1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1939-2.

VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5.

LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-862-6.

KOSATÍK, Pavel. *Manželky prezidentů: deset žen z Hradu..* Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2077-0.

Seznam příloh

Příloha č. 1: *Rodný dům Ludvíka Svobody v Hroznatině*

Příloha č. 2: *Pamětní deska na Svobodově domě v Hroznatině*

Příloha č. 3: *Svobodův památník na návsi obce Hroznatín*

Příloha č. 4: *Informační deska ze Svobodova památníku v Hroznatině*

Příloha č. 5: *Základní škola Ludvíka Svobody v Rudíkově*

Příloha č. 6: *Označení na základní škole v Rudíkově*

Příloha č. 7: *Památník padlých z 1. světové války na rudíkovském hřbitově*

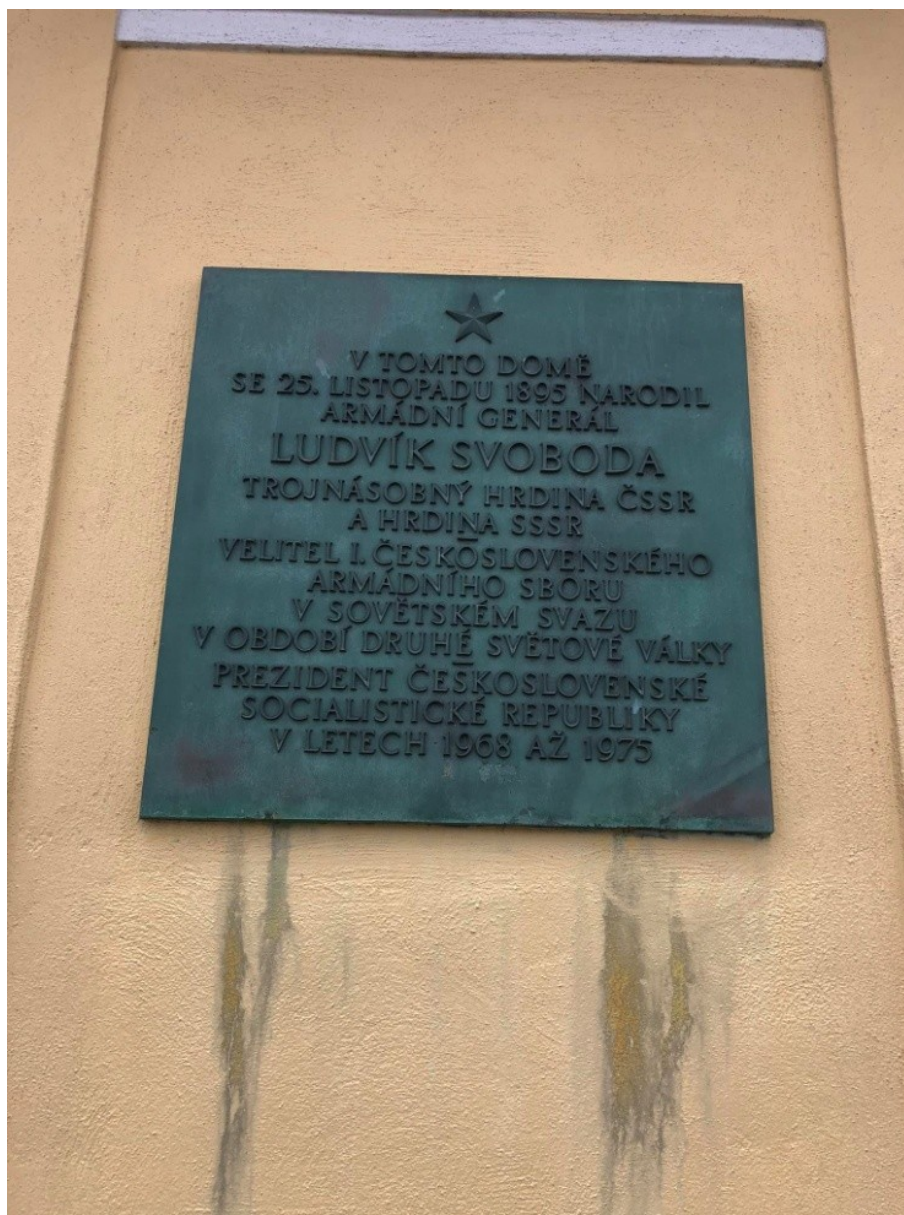
Přílohy

Příloha č. 1: *Rodný dům Ludvíka Svobody v Hroznatině*⁶¹

⁶¹ Soukromý archiv autora (Josefa Jaši), 1.4.2021

Příloha č. 2: Pamětní deska na Svobodově domě v Hroznatině⁶²

⁶² Soukromý archiv autora (Josefa Jaši), 1.4.2021

Příloha č. 3: Svobodův památník na návsi obce Hroznatín⁶³

⁶³ Soukromý archiv autora (Josefa Jaši), 1.4.2021

Příloha č. 4: Informační deska ze Svobodova památníku v Hroznatíně⁶⁴

⁶⁴ Soukromý archiv autora (Josefa Jaši), 1.4.2021

Příloha č. 5: Základní škola Ludvíka Svobody v Rudíkově⁶⁵

⁶⁵ Soukromý archiv autora (Josefa Jaši), 1.4.2021

Příloha č. 6: Označení na základní škole v Rudíkově⁶⁶

⁶⁶ Soukromý archiv autora (Josefa Jaši), 1.4.2021

Příloha č. 7: Památník padlých z 1. světové války na rudikovském hřbitově⁶⁷

⁶⁷ Soukromý archiv autora (Josefa Jaši), 1.4.2021